

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
INSTITUTUL DE FILOLOGIE

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: C.Z.U.: 811.135.1'276.6:61(043.3)

MINCU EUGENIA

TERMINOLOGIA MEDICALĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ: EVOLUȚIE ȘI TENDINȚE

**621.04 - Lexicologie și lexicografie; terminologie și limbaje specializate; traductologie
(în limba română)**

Autoreferatul tezei de doctor habilitat în filologie

CHIȘINĂU, 2018

Teza a fost elaborată la Institutul de Filologie al Ministerului educației, culturii și cercetării

Consultant științific:

BAHNARU Vasile, doctor habilitat în filologie, profesor universitar, Institutul de Filologie

Referenți oficiali:

OPREA Ioan, doctor în filologie, profesor universitar (Iași)

MANOLI Ion, doctor habilitat în filologie, profesor universitar

POPA Gheorghe, doctor habilitat în filologie, profesor universitar

Componența consiliului științific specializat:

PAVEL Vasile, *președinte*, doctor habilitat în filologie, profesor universitar

VULPE Ana, *secretar științific*, doctor în filologie, conferențiar universitar

CONSTANTINOVICI Elena, doctor habilitat în filologie, profesor universitar

CONDREA Iraida, doctor habilitat în filologie, profesor universitar

DRUȚĂ Inga, doctor habilitat în filologie, conferențiar cercetător

GHERASIM Alexandra, doctor în filologie, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la 5 iulie 2018, ora 12:00 în ședința Consiliului științific specializat DH 19.621.04-08 din cadrul Institutului de Filologie, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 1, Sala mică, MD-2001.

Teza de doctor habilitat și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (str. Academiei, nr. 5A, Chișinău, MD-2028) și pe pagina web www.cnaa.md.
Autoreferatul a fost expedit la 30 iunie 2018.

Secretar științific

al Consiliului științific specializat,
dr., conf. univ.

Ana VULPE

Consultant științific,

dr. hab. , prof. univ.

Vasile BAHNARU

Autor

Eugenia MINCU

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și gradul de studiere a temei. Necesitatea terminologică survine din nevoile sociale de a cunoaște, de a recunoaște și de a manipula „lucrurile”. Această regulă, raportată la practica limbajului, este valabilă pentru toate domeniile de activitate socială; fiecare dintre care cuprinde o multitudine de „lucruri” proprii, a căror cunoaștere formează terminologia unui domeniu de activitate. În mare parte, unitățile terminologice se constituie din elemente preluate din lexiconul general internațional. Limba română (limbă receptoare) este pusă în situația de a adapta aceste unități terminologice propriului său sistem lingvistic. Preferința pentru termeni analizabili, predominarea unităților lexicale terminologice în **ansamblul împrumuturilor lexicale**, economia lingvistică etc. sunt tendințe ale terminologiei medicale în limba română.

La diverse niveluri de analiză, terminologia medicală comportă o serie de caracteristici: a) nivel morfologic: prezența elementelor terminologice/ afixoidelor (**unități lexicale de origine greco-latină, care inițial aveau un sens lexical plin, iar *in statu praesenti* sunt elemente de constituire a unui cuvânt compus**) – unități compozante în mecanismul de formare a termenilor medicali; b) nivel lexical: predominarea termenilor medicali compuși prin afixoidare, preluarea cuvintelor din limba latină etc.; c) nivel semantic: demersul semasiologic generează „reutilizarea” cuvintelor prin asocieri de noi concepte, produce „remodelarea” și formarea de noi termeni; d) nivel funcțional: dimensiunile național/ internațional în formarea, stabilirea și în funcționarea terminologiei medicale (anatomie, clinică, farmacie) în limba română.

Descrierea situației în domeniu și identificarea problemelor de cercetare. Actuala cercetare terminologică se axează pe abordări promovate de Alain Rey (1979), Maria Teresa Cabré (1996, 1998, 2000, 2007), Danielle Candel (2004), Rita Termmerman (2000) etc., dar s-a ținut cont și de ideile promovate de Școala terminologică din Rusia: Valentin Danilenko (1973, 1976, 1977), Vladimir Leičik, Nina Arutiunova, Elena Kubreakova etc. În România, Angela Bidu-Vrânceanu (2003, 2007) fundamentează terminologia lingvistică funcțional-descriptivă.

Unele aspecte ale terminologiei medicale au fost tratate de către Vasile Melnic (1998, 2000, 2002) (Republica Moldova), Doina Butiurca (2015), Mariana Flaișer (2001) (România). Cercetătoarea Inga Druță (2013) (Republica Moldova) descrie din perspectivă lingvistică unele terminologii românești urmând direcția descriptiv-lingvistică a terminologiei.

Scopul și obiectivele tezei. În cercetarea noastră, am vizat procesul de formare, stabilire și de funcționarea a terminologiei medicale în limba română, retrospectivă și perspectivă (aspecte diacronic-structural și sincron-funcțional) în contextul internaționalizării terminologiei medicale. Profilul terminologic investigat este conturat prin identificarea caracteristicilor pe care

le comportă terminologia medicală în limba română. În acest demers am evidențiat impactul terminologiei internaționale asupra terminologiei medicale românești.

Obiectivele de cercetare derivate din scopul general al lucrării au vizat: explicarea mecanismul de formare, stabilire, funcționare a sistemului terminologic medical, ca parte integrantă a limbajului medical; propunerea criteriilor de clasificare a unităților terminologice care formează corpul medicinei; inventarierea elementelor terminologice, identificarea locului pe care îl dețin elementele terminologice în sistemul morfematic al limbii; elucidarea simbiozei național/ internațional în formarea terminologiei medicale în limba română printr-un studiu comparativ (terminologia medicală națională și terminologia medicală internațională); identificarea, interpretarea și analiza elementelor de terminologie medicală în *Letopiseșul Țării Moldovei* (Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce) și în romanul alegoric *Istoriia Ieroglifică, în doașprădzece părți împărțită, așijderea cu 760 de sentenții frumos împodobită, la începătură cu scară a numerelor dezvălitoare. Iară la sfârșit cu a numerelor streine tâlcuitoare* de Dimitrie Cantemir); elucidarea rolului pe care dubletele greco-latine îl dețin în procesul de constituire a terminologiei medicale în limba română, dimensiunile național și internațional; inventarierea dubletelor greco-latine; relevarea unor particularități în procesul de formare a terminologiei medicale în funcție de atribuirea unităților terminologice la nume (substantiv), calitate (adjectiv), acțiune (verb); realizarea unei matrice terminogenice a inventarului terminologic medical (procedee derivative, sintagmatice, brahigrafice, semantice), care să reflecte tendințele de cultivare a terminologiei medicale românești; relevarea fenomenelor semantice prezente în terminologia medicală și explicarea etiologiei lor; identificarea tarelor existente în terminologia medicală; elucidarea fenomenului de metaforizare în formarea sistemului terminologic medical; propunerea unor criterii de clasificare a termenilor-metafore în terminologia medicală; relevarea funcției terminologice pe care limba latină o deține în medicină; reliefarea unor aspecte de funcționare a terminologiei medicale *in vivo*.

Metodologia cercetării științifice, prin esența temei abordate, este una deductivă. Scopul și obiectivele prezentei cercetări au solicitat conjugarea a diverselor metode: metoda istorică, metoda comparativă, metoda structural-funcțională etc. Menționăm metoda modelării de sistem, teoria analogiei care au fost aplicate în stabilirea statutului elementelor terminologice în sistemul limbii. Eterogenitatea materialului faptic au implicat metoda analizei funcționale și metoda analizei distribuționale (analiza dubletelor greco-latine), metoda observației, metoda analizei contextuale (identificarea elementelor de terminologie medicală în *Letopiseșul Țării Moldovei* (Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce) și în romanul alegoric *Istoriia Ieroglifică, în doașprădzece părți împărțită, așijderea cu 760 de sentenții frumos împodobită, la începătură cu scară a numerelor dezvălitoare. Iară la sfârșit cu a numerelor streine tâlcuitoare* de Dimitrie

Cantemir), metode de prelucrare și de analiză a datelor (inventarierea dubletelor greco-latine, a elementelor terminologice etc.) etc.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. S-au explicat dimensiunile național/internațional în procesul de funcționare a terminologiei medicale în limba română (în baza dubletelor greco-latine). Această abordare poate fi aplicată la nivel de alte limbi romanice. Adoptăm o perspectivă inedită de abordare a *termenului medical* – obiect de studiu al terminologiei – ca exteriorizare a „lucrurilor” medicale, cu o dublă existență, *in vitro* și *in vivo*; prin cercetări onomasiologice și semasiologice.

Noua direcție științifică se axează pe reperatele onomasiologic și semasiologic: a) în descrierea terminologiei medicale în limba română (anatomie, clinică, farmacie), dimensiunile național și internațional, din perspectivă lingvistică funcțional-descriptivă (aspect diacronic: etimologie, elemente de istorie, particularități în procesul de constituire a unităților terminologice medicale; aspect sincron: acceptare și integrare, funcționalitate etc.); b) în explicarea procesului de formare, stabilire și de funcționare a unităților terminologice medicale, concepute drept unități lexicale specializate care denumesc „lucrurile” medicale, aduc cunoștințe suplimentare de medicină și asigură comunicarea specializată în medicină.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării este determinată de faptul că este prima lucrare în Republica Moldova, în care este realizată o cercetare științifică aprofundată și comparativă a terminologiei medicale, dimensiunile național și internațional. Studiul prezintă interes științific pentru mai multe discipline: lingvistică, terminologie, sociolingvistică, derivatologie, semasiologie, didactică etc. Teza, concluziile și recomandările pot fi aplicate în:

a) *Studii de terminologie.* Prezenta lucrare poate servi drept ghid pentru activități de actualizare, ordonare, unificare a terminologiei de specialitate.

b) *Studii de lingvistică.* Inventarierea elementelor terminologice medicale (1165) prezintă un material faptic, analiza acestora implică aspectele etimologic, morfologic, disciplinar etc.

c) *Studii de pedagogie.* Rezultatele cercetării pot fi aplicate în procesul didactic din instituțiile de învățământ superior, în special în studierea problemelor de terminologie, în crearea unei metodologii de însușire conștientă a terminologiilor.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

(1) Terminologia medicală este constituită din unități terminologice care, la nivel de cunoaștere, sunt unități cognitive specializate; la nivel lingvistic, sunt unități lexicale specializate; la nivel funcțional, dispun de o arie funcțională specializată, exteriorizând „lucrurile” medicale. În sistemul morfematic al limbii, elementele terminologice sunt afixoide.

(2) Terminologia medicală în limba română reprezintă o simbioză a terminologiei medicale naționale (care este formată în baza cuvintelor preluate din lexicul tradițional autohton, supuse procesului de terminologizare) și a terminologiei internaționale (care este axată pe lexiconul general internațional).

(3) Schemele de evoluție morfofuncțională a dubletelor greco-latine: (a) componenta latină → limbă comună, limbaj specializat → terminologia medicală națională; b) componenta greacă → limbaj specializat → terminologie medicală internațională) explică formarea terminologiei medicale, dimensiunile național/ internațional.

(4) Prezența fundamentelor greco-latine se consideră a fi un material obișnuit în procesul de formare a terminologiei medicale: în terminologia anatomică – limba latină, în terminologia clinică – limba greacă în varianta latinizată; elementul terminologic este unitatea semantică structurală de bază în mecanismul de constituire a termenilor medicali.

(5) Realizarea matricei terminogenice a inventarului terminologic medical permite a releva tendințe de cultivare a terminologiei medicale: procedee morfologice (derivare, compunere, compunere prin afixoidare); procedee sintagmatice (sintagme fixe, sintagme relativ fixe, sintagme libere); procedee bahigrafice (abreviere, telescopaj); procedee semantice, împrumuturi directe, împrumuturi indirecte etc. Sistemul terminologic este unul deschis, viabil.

(6) (De)nomenația „lucrurilor” medicale are drept reper fenomenul de metaforizare.

(7) Deficiențele terminologiei medicale și ale limbajului medical, în general, sunt: eponimania, abrevierea, dar și fenomenele semantice. Sinonimia, omonimia, paronimia sunt considerate deficiențe ale terminologiei medicale, deoarece sunt generatoare de confuzii; or, terminologia medicală se cere a fi cât mai exactă.

(8) Limba latină își exercită funcția terminologică prin: a) limbă de comunicare în medicină; b) limbă-sursă de extragere, de creare a noi termeni, la nivel internațional.

(9) În terminologia medicală, grație laicizării cunoștințelor, se remarcă tendința de „popularizare” a termenilor medicali.

Aprobarea rezultatelor. Ideile și concluziile principale ale cercetării au fost prezentate la peste 20 de reuniuni științifice naționale și internaționale: *LXXVI International Research and Practice Conference in Philological sciences*, London, November, 14 – November, 20, 2013, *LXXVII International Research and Practice Conference in Philological sciences*, London, February, 20 – February, 25, 2014; Colocviul internațional *Diacronie și sincronie în studiul limbii române*. Departamentul de Lingvistică și Centrul de Lingvistică Teoretică și Aplicată (CLTA) al Facultății de Litere, București, noiembrie 2013 Simpozionul internațional „Grigore Bostan” *Probleme actuale de filologie română*, Cernăuți, 29-31 octombrie 2015, Cernăuți, Ucraina; Colocviul internațional de științe ale limbajului „Eugeniu Coșeriu” *Lingvistică integrală* –

multilingvism – discurs literar, ediția a XII-a, 19-21 septembrie 2013, Cernăuți etc.; la conferințele universitare anuale (USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, 2009, 2010, 2011, 2012); la conferințele naționale cu participare internațională (USM 2014, 2015, 2016); **au fost ținute 2 comunicări în plen** (*Fenomenul universalilor lingvistice în formarea terminologiei medicale* - Colocviul cu participare internațională FILOLOGIA MODERNĂ: realizări și perspective în context european ediția a IX-a) *In memoriam* acad. Nicolae Corlăteanu (100 de ani de la naștere) Chișinău, 14 mai 2015; *Metafora și etimologia în terminologia medicală* - Colocviul cu participare internațională FILOLOGIA MODERNĂ: realizări și perspective în context european (ediția a X-a) *Bogdan Petriceicu Hasdeu – precursor al cercetărilor filologice*, Chișinău, 20 octombrie 2016). Teze generale (compartimentele *Formarea cuvintelor, Crearea termenilor, Terminologia medicală* etc.), au fost discutate la CMC din 25.09.2011, USMF „Nicolae Testemițanu”, care a aprobat pentru editare manualul *Limba Română. Limbaj medical*, destinat mediciniștilor alolingvi, Chișinău, 2012; autori: E. Mincu *et al.*

Publicații la tema tezei. Mai multe aspecte ale subiectului abordat în lucrare au fost prezentate în **două** monografii, peste 30 de studii și articole, publicate în culegeri și în reviste de profil din Republica Moldova și din străinătate, și în **două** manuale.

Volumul și structura tezei. Lucrarea constă din introducere, șapte capitole, concluzii generale și recomandări (240 de pagini), cinci anexe, șapte tabele și douăzeci de figuri, bibliografie (337 de titluri), adnotarea în limbile română, rusă și engleză, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autoarei.

Cuvinte-cheie: limbă, limbaj specializat, terminologie medicală, etimologie, evoluție, unități terminologice, termen, element terminologic, afixoid, variabilitate inter-/ intradisciplinară, dublete greco-latine, fundamente greco-latine, terminologie națională, terminologie internațională, neologizare, matrice terminogenică, fenomene semantice, „creativitate” terminologică, metaforă terminologică, funcționalitate.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este argumentată actualitatea prezentului studiu, importanța și necesitatea temei de cercetare. Sunt formulate scopul cercetării și obiectivele investigației, sunt relevate noutatea științifică, semnificația teoretică și valoarea practică a rezultatelor obținute etc.

Capitolul 1. *Limbă, limbaj, terminologie* cuprinde delimitarea particularităților limbaj specializat versus limbă comună (creativitatea conștientă, ordonată, planificată, subiectivă, motivată în formarea termenilor, paternitatea, acceptabilitatea și norma etc.), desemnarea poziției pe care terminologia o deține în structura limbajului specializat, explicarea procesului de modelare a terminologiei medicale, identificarea poziției pe care termenii, în general, și

elementele terminologice, în special, o dețin în tridimensionalitatea limbii române (nivelurile semantic *cuvânt* → *obiect*; sintactic *cuvânt* → *cuvânt*; pragmatic *cuvânt* → *ego hic nunc*); delimitarea criteriilor de clasificare a termenilor și a elementelor terminologice.

În structura limbii, terminologia se include în masa vocabularului. Stelian Dumistrăcel distinge în **corpusul fondului comun terminologia profesională**. Aceasta, la rândul ei, cuprinde: **a) terminologia generalizată** (proprie mai multor domenii de activitate, dar și uzului general) – în textul de medicină analizat, cercetătorul menționează așa termeni ca *microb* (utilizat în biologie), *dentar* (uz general) etc.; **b) terminologia specializată** (proprie unui anumit domeniu de activitate, aici medicină) – *erizipel*, *furunculoză* etc. [18, 1980, p. 39-41]. Abordând problema terminologiei, cercetătoarea Maria Teresa Cabré identifică în structura acesteia raportul *vocabular general* – *lexic specializat/ lexic de joncțiune* – *terminologia propriu-zisă* [10, 1991, p. 126]. Valentin Danilenko [67, 1977, c. 2-5] deosebește, de asemenea, trei straturi: 1. lexicul neterminologic – strat verbal neutru al unui limbaj specializat; 2. lexicul științific (utilizabil în mai multe domenii de activitate); 3. lexicul terminologic.

Christophe Roche [58, 2005, p. 51] propune o abordare complexă a procesului de „modelare” a terminologiei, având drept reper schema *vox* → *concept* → *res* (sonoritate → concept → lucru), schema reductoare a cuvântului. În tratarea noțiunii de **terminologie**, se pun în evidență trei niveluri: a) nivelul lingvistic al terminologiei (cuvântul și sensul cuvântului; interacțiunea lexicală); b) nivelul extralingvistic (conceptualizarea lumii; teoria cunoașterii, structurarea și organizarea conceptelor); c) nivelul reprezentărilor.

Nivelul I. Limba uzuală sau limba utilizatorilor, obiectul de studiu al lingvisticii, presupune o limbă universală și implică noțiunea de vorbitor. La baza formării terminologiei este *cuvântul specializat ca expresie a informației specializate*.

Analiza lingvistică a corpusului terminologic permite „extragerea” termenului din sintagmă → termenul extras este încorporat în limba uzuală (relații hipo-/ hiperonimie) și nu mai constituie unitate terminologică → termenul se transformă în cuvânt.

Semantica distribuțională (analiza distribuțională a cuvintelor în funcție de context) ne ajută să delimităm semnificația cuvântului, prin formarea câmpurilor lexicale. Acestea, la rândul lor, facilitează definirea, precizarea, organizarea conceptelor. Demersul semasiologic generează „reutilizarea” cuvintelor prin asocieri de noi concepte → produce „remodelarea” și formarea de noi termeni.

Terminologul Loïc Depecker, referindu-se la termen, utilizează formula „semn viu” [19, 2002, p. 21], susceptibil de a exterioriza jocul dintre limbă/ cultură, limbă/ cunoaștere etc. [*ibidem*, p. 17] prin fenomenele de terminologizare, determinologizare și de reterminologizare:

1. Terminologizare: cuvânt → termen

În terminologia medicală, sunt frecvente cazuri de terminologizare a cuvintelor, preluate din vocabularul fundamental, prin metaforizare (capitolul 6. *Metafora în terminologia medicală*). Astfel, în anatomia urechii „... între timpan și fereastra ovală se găsește un lanț de trei oscioare, sprijinite unul de altul: *ciocanul, nicovala și scărița*,... cele mai mici oase” [63].

2. Determinologizare: termen → cuvânt

Angela Bidu-Vrănceanu menționează [7, 2007, p. 40] faptul că raportul termen/ cuvânt presupune raportul **denotație/ conotație**, care indică distanța dintre termen și cuvânt. Autoarea insistă asupra faptului că „determinologizarea nu poate fi totală”, astfel *nucleul dur al sensului specializat* [*ibidem*, p. 199-200] se menține, fiind supus diferitor grade de determinologizare: de la grad inferior admisibil până la grad maxim.

Astfel, în terminologia farmaceutică, *acidul acetilsalicilic* este un preparat antipiretic și analgezic, cunoscut în forma sa vulgarizată sub denumirea de *aspirină*, un extract activ din scoarța salciei albe.

a) Grad inferior de determinologizare: vulgarizarea (= Popularizarea: specialist – societate). *Termenul se utilizează în context specializat*; relația cu sensul specializat este evidentă:

„Pentru că era obținut prin acetilarea acidului salicilic și, inițial, acesta fusese preparat prin oxidarea aldehidei salicilice din Spirea, a fost botezat ASPIRINĂ; ...aspirina poate fi utilizata fără efecte adverse importante [4].

b) Grad mediu de determinologizare *Termenul se utilizează în context nespecializat* (= beletristică): „Dorul doare, însă nu vindecă... **aspirina** poate face ceva mai mult” [*ibidem*], menționându-se efectul curativ al aspirinei; „scoate durerea și vindecă”.

c) Grad avansat de determinologizare Metaforizarea termenului, valori conotative evidente: *...aspirina sufletului* [*ibidem*].

d) Grad maxim de determinologizare: fragment dintr-o declarație de dragoste – *Ești aspirina mea...*

Unui spectaculos proces de determinologizare este supus termenul *hepatită*, atestat recent într-un cântec destinat copiilor: „Și banana-i cătrănită,/ Fiindcă are **hepatită**./ Așa crede și-i mirată,/ Că s-a-ngălbenit de-odată...”. Termenul *hepatită* este corelat cu simptomul bolii – „s-a-ngălbenit” [66].

Procesului de determinologizare este supus și termenul *vitamină*. Denumirea chimică de *acid ascorbic* desemnează *vitamina C*, ambii termeni sunt bine cunoscuți; primul include și denumirea comercială, al doilea este folosit, în special, de către utilizatori. A treia denumire este cea de *vitamină antiscorbutică*, deoarece carența de *vitamina C* provoacă scorbutul – un termen mai puțin popular. Metaforizarea este omniprezentă în denumirile de vitamină: *vitamină D* –

vitamina soarelui (este sintetizată sub acțiunea razelor solare); *vitamina B₁₂* – *vitamina roșie* (este de culoare roșie); *vitamina B₁* – *vitamina buneii dispoziții* (reglează funcționarea sistemului nervos); *vitamina E* – *vitamina fertilității* etc.

3. Reterminologizare: termen → cuvânt → termen

Prezentăm un exemplu de remodelare conceptuală și de reutilizare interterminologice a termenului *virus*.

În opinia lui Dvoretškii [68, 1976, p. 1311], termenul *virus* este atestat în 1478, cu accepția de „flegmă, mucozitate”. Inițial, termenul este utilizat în biomedicină; ulterior, este aplicat în domeniul informaticii. Această migrare interdomenială a termenului face parte din procesul numit „creație terminologică” [8, 1998, p. 11]. Cercetătorii explică acest fenomen [26, 2002, p. 211-214] drept consecință a realității discursive: experții unui domeniu de activitate decid să reintroducă în domeniul de origine o unitate determinologizată (ca urmare a utilizării în contexte de limbă comună), fapt care generează extinderea sensului termenului de origine sau polisemia intradomenială – *polysémie intra-domaines* sau adoptă o unitate determinologizată care își are originea în alt domeniu de specialitate (ceea ce generează procesul de terminologizare într-un domeniu adoptiv sau polisemia interdomenială – *polysémie inter-domaines*).

Nivelul II. Limba intelectuală se axează pe cunoștințe specializate „intelectuale” universale, dobândite în baza principiilor gnoseologice. „Dacă cuvintele sunt sensurile ideilor noastre”, atunci „cunoștințele noastre formează sistemul limbii” și „limba se constituie din diferite cuvinte, deoarece ideile sunt diferite” (Etienne Bonnot de Condilac, Grammaire, 1780).

Nivelul III. Limbajul reprezentărilor are drept obiectiv reprezentarea „lucrurilor” și manipularea lor. Implică inteligența artificială și oferă o reprezentare „externă”, bazată pe metodologia reprezentării cunoștințelor. Studiul unui sistem noțional din această perspectivă oferă numeroase deschideri interlingvistice, interterminologice în reprezentarea lor conceptuală.

În dicționarul lui Dauzat [16, 1938, p. 513] termenul *ontologie* îi este atribuit lui d’Alembert (1751), un împrumut din latină *ontologia*, creat de către Christian Wolf de la grecescul *on,ontos, to on* „a fi” – „science de l’être en tant qu’être” (știința de a fi prin ființă). În prezenta lucrare, ontologia terminologică este tratată ca „existență obiectivă a lucrurilor”, conceptualizate și reprezentate în sistemul noțional terminologic, exteriorizate prin relații indirecte între noțiuni, dintre care cea mai importantă este merologia (partitivă); aceasta, la rândul ei, este solicitată de ingineria cunoștințelor în procesul de acoperire a necesităților denotației. Ontologia este, prin excelență, o metodă de modelare și de reprezentare a sistemului noțional terminologic [*ibidem*, p. 55]. Având drept reper definiția ontologică a lui Aristotel „l’être en tant qu’être”, „les structures même de l’être” [56, 1979, p. 41] **unitățile terminologice sunt termeni/ elemente terminologice organizați/ organizate într-un sistem**

structural, care reflectă un sistem conceptual. Necesitățile denominative în terminologie implică interacțiunea conceptelor și formarea de noi câmpuri conceptuale. Referindu-se la dinamica sistemului conceptual în terminologie (conceptul – unitate „vie”), se disting:

a) conceptualizarea *stricto sensu* – apariția și modificarea noțiunilor într-un sistem conceptualizat, un fenomen perceput doar de specialiștii în domeniu, care caută mijloace denominative pentru descoperirile tehnico-științifice;

b) conceptualizarea *a posteriori* (esența „lucrurilor” este în continuă remodelare în funcție de necesitățile terminologice, dar care vizează și anumite atitudini socio-culturale ale utilizatorului) [*ibidem*, p. 44-75].

Referindu-ne la terminologia medicală, vom viza un câmp de cunoaștere suplimentară specializată. Termenii medicali sunt concepuți ca *unități terminologice* care aduc cunoștințe suplimentare, asigură comunicarea specializată în medicină și dețin o reprezentare motivată.

Termenul este *unitatea terminologică autonomă* care aduce cunoștințe suplimentare despre „lucrurile” domeniului specializat și asigură comunicarea specializată în domeniul respectiv. Elementul terminologic (unitate lexicală de origine greco-latină care, inițial, avea un sens lexical plin, iar *in statu praesenti* este unitate compozantă) este *unitatea terminologică neautonomă*, care are menirea de a forma termeni.

Crearea de noi cuvinte nu se realizează *ex nihilo* atât în plan morfologic, cât și în cel semantic: diverse neologisme conțin noutatea prin asociere originală de morfeme deja înregistrate (derivare, compunere, conversiune), însă decupate în mod original și obținând statutul de neomorfe. Pre existența și existența acestor unități formează sistemul, chiar dacă noile îmbinări acoperă vidurile [15, 1999, p.13].

Astfel, terapeutul rus G. Lang (1875-1948), denumind dereglări patologice de ordin chimic ale structurii miocardului în condiții de tulburări ale procesului de alimentație, introduce termenul *miocardiodistrofie* asociind neomorfemele de origine greacă: *myos* „mușchi” + *kardia* „inimă” + *dys* „disfuncție” + *trophe* „alimentație”, prezente în lexiconul general cu statut de unități lexicale neautonome și care, la rândul său, asigură o conjuncție conceptuală logică și o sutură transparentă a termenului, ceea ce facilitează decodificarea informației. Termenul nou apărut dispune de o capacitate maximă de conservare și de comprimare informativă.

Lexiconul general achiziționează termenul *miocardiodistrofie*, propunându-l ulterior altor limbi: engl. *myocardiodystrophy*, fr. *myocardiodystrophie*, germ. *Myokardiodystrophie*; termenul substituind o lungă și obscură perifrază: *disfuncție în procesul de alimentare a mușchiului cardiac*. În așa mod, greaca și latina au rol de limbi savante, predestinate a unifica limbajele științifice naționale. **La începutul secolului al XX-lea erau identificate 925 de elemente terminologice, care generau 3700 de termeni medicali** [60, 2013, p. 32].

Așadar, nucleul lexiconului general internațional îl formează unitățile lexicale autonome (= termenii) și neautonome (= elemente terminologice) de origine greco-latină (așa-numitele „cultisme”). Limbile greacă și latină stratificate (deoarece nu au evoluat în timp) furnizează unități lexicale preponderent monosemantice, aspect decisiv în constituirea termenilor.

În structura morfematică a limbii, elementele terminologice sunt afixoide, elemente de compunere provenite din unități autosemantice, care dețin o poziție intermediară între cuvânt și afix; statut ce permite beneficierea de caracteristici nominative și structurale.

Afixoidele sunt rezultatul unei îmbinări reușite de caracteristici nominale și structurale (lingvistice): radicalul nominalizează realitatea extralingvistică. Substantivul denumește materia, substanța; afixoidul se apropie de substantiv, denumind substanța într-o formă mai abstractă, dar, totodată, organizează materia lingvistică, o categorisește, devenind clasificator; afixul, spre deosebire de afixoid, e nenominativ, organizând, clasificând materia lingvistică.

În 1956, J. Dubois și G. Janannon atestă 150 de afixoide în franceză [17, 1956, p. 10-13]. În 1970, Fl. Ciobanu, F. Hassan, în *Glosarul de elemente compuse*, includ 834 de „cultisme” [11]. În 1975, Gr. Cincilei se referă la 660 de afixoide în franceză și la 700 de afixoide în limba română [72, 1975, p. 33]. Henri Cottez în *Dictionnaire de structures du vocabulaire savant: Éléments et modèles de formation* [13, 1980, p. 9] se referă la un număr „un pic mai mare decât 2 700 de formanți” (nota autorului: în dicționarul lui Henri Cottez sunt atestate și variante ale afixoidului-invariantă).

Valeriu Rusu [60, 2013, p. 41-88] în capitolul *Origine și sens evocat* atestă 2 177 de „rădăcină, prefix, sufix”, utilizate în terminologia medicală, nefăcând diferența între elementele de compunere și elementele de derivare.

Elena Kubreakova [69, 1991, p. 13] consideră lexiconul internațional o totalitate de unități lexicale, a căror funcționare în limbă este dictată de două mecanisme – nominativ și sintactic; unul este responsabil de selectarea și de crearea unităților denominative, altul – de arhitectonica cuvântului. Compatibilitatea/ incompatibilitatea elementelor terminologice de a forma un lexem nou în plan lexico-gramatical și în plan semantic este o caracteristică destul de importantă, dictată de o serie de factori:

1. În planul variantelor fonetice, un domeniu sau altul a acceptat o anumită variantă a elementelor terminologice care se pretează la formarea unor noi termeni.

În cazul variantelor *chemi(o)-/ chemo-/ chimi(o)-/ -chimie* < gr. *khymos*, „suc”, prima variantă este utilizabilă în terminologia tipografică: *chemigraf, chemigrafie*; iar variantele doi și trei sunt disponibile a fi utilizate în alte domenii de activitate, uneori formând paronime: *chemoluminiscență/ chimiluminiscență* (biomedicină), *chemoterapie/ chimioterapie* (medicină); *chimiotaxie/ chemotaxie* (medicină) etc.

2. În planul variantelor de semnificație putem discuta despre compatibilitatea semantică.

În cuvântul *chemifer* elementul terminologic *chemi(o)-* a conservat sensul primar (< gr. *khymos* „suc”) și desemnează proprietatea de a conduce seva, fiind utilizat în botanică. Substituirea lui *chimi(o)-* cu *chemo-* sau *chemi(o)-* ar pune în pericol semnificația termenului. Aceeași situație e valabilă și pentru *chimotripsină* „suc gastric” (biomedicină). Și viceversa, în cuvintele *chemomorfoză*, *chemosorbție*, *chemoestezie*, *chemotrofie* (biomedicină) elementul terminologic *chemo-* are sensul de „chimie, de origine chimică”; semnificație dobândită prin extinderea sensului primar.

3. Compatibilitatea se realizează uneori și prin acceptabilitatea afixoidului în caz de comunitate de origine. Elementele terminologice *hipno-* < gr. *hypnos* și *somn(o)-* < lat. *somnus* (ultimul neatestat în calitate de afixoid) au același sens „somm”, formând chiar și relații de sinonimie: medicament *somnifer* (purtător de somn) sau *hipnotic* (raportat la somn). Totuși substituirea segmentului *somni-* din *somnifer* prin *hipno-* este inadmisibilă. Este vorba de incompatibilitate de origine: în cuvântul *somnifer* ambele elemente formative (< lat. *somnus* „somm” + < lat. *ferre* „a purta”) sunt de origine latină. Această legitate însă nu este fără excepții.

Ambele elemente terminologice *adipo-* < lat., *adipis* și *lip(o)-* < gr. *lipos* „grăsime” sunt disponibile pentru sufixoidul *-urie* < gr. *ouron*, „urină”, formând o relație de sinonimie: *adipozurie* = *lipurie* și desemnând „prezența de grăsimi în urină”.

4. Compatibilitatea funcțională a termenului format în baza elementelor terminologice este capacitatea acestuia de a se înscrie în sfera funcțională terminologică. Astfel, în terminologia medicală dicționarul propune pentru denomiția unei noțiuni doi termeni: *duodenită* și *duodecadactelită* „inflamație a mucoasei duodenului”. Primul termen este acceptat la diferite niveluri de comunicare: uzual, mass-media, terminologic, astfel existând *in vivo*; al doilea nu este acceptat în sfera funcțională, având existență doar *in vitro*.

În **Capitolul 2. Terminologia națională versus terminologia internațională** se oferă o analiză complexă (istoria „internă” și istoria „externă”, evidențiind traseul cronologic) a procesului de formare, stabilire, funcționare a terminologiei medicale în limba română în contextul internaționalizării, standardizării și unificării terminologiilor. Crearea termenilor se face la: a) nivel național (terminologia proprie unei limbi, unei culturi); b) nivel internațional. Împrumuturile constituie o soluție adecvată și eficace în mecanismul de formare a termenilor, deoarece neutralizează parțial diferențele interlingvistice și respectă, de asemenea, originalitatea noțiunii. Împrumutul denumește noțiunea și este un indicator al originii acesteia [56, 1979, p. 68].

Terminologia medicală internațională în retrospectivă. *Medicina disciplina antiqua est.* Cel mai vechi text medical a fost descoperit în ruinele de la Nippur (Mesopotamia antică), scris

de un medic sumerian anonim (sf. mileniului III *ante Chr.*) pe o tablă de argilă cu caractere cuneiforme [60, 2013, p. 25]. Textul conținea denumiri de boli, leacuri, rețete de preparare a „medicamentelor” de origine vegetală, animală, minerală.

Terminologiile anatomică și clinică sunt dominate de personalitatea medicilor antici (greci și romani), care impun o mare parte a terminologiei medicale. În anul 650 *ante Chr.* – Thales încearcă să explice unele fenomene legate de natură și medicină. În anul 330-100 *ante Chr.*, Alexandria devine cel mai vestit centru de educație și de medicină din Grecia. În 460 *ante Chr.*, se naște medicul grec Hippocrate din Cos, considerat *părintele medicinei*, autor al *Jurământului* tuturor medicilor, care, în studiile sale, a creat un sistem terminologic al medicinei, preluând tot ce era de valoare din arta medicală și magie, practică de greci, arabi, egipteni, sumerieni, evrei. Romanii din Antichitate au preluat cunoștințele medicale de la greci. Majoritatea termenilor anatomici sunt probabil preluați de către Aurelius Cornelius Celsus (sec. I *ante Chr.*). Savantul enciclopedist nu s-a remarcat prin propriile descoperiri, dar a adunat întreaga „cunoaștere” medicală în cartea sa *De Medicina Libri VIII*; unele denumiri sunt traduse în latină, altele sunt utilizate în limba de origine, greacă. Este perioada în care Celsus stabilește rudimentele terminologiei medicale, bazate pe două limbi: greaca și latina [21, p. 364-368]. Claudeus Galenus (129-199 *post Chr.*), un excelent diagnostician scrie peste 500 de cărți de medicină. Anatomistul Andreas Vesalius, autorul *Tabelor anatomice* și al tratatului fundamental *De humani corporis fabrica* (1543) este o personalitate extrem de importantă în istoria anatomiei; corectează greșelile din „cunoașterea” anatomiei. Haosul prezent în terminologie (termeni învechiți, incorecți, serii sinonimice etc.) îl determină pe savant să ia decizia unică de a modifica terminologia anatomică, utilizând latina clasică [*ibidem*, p. 48-54]. Excelentul anatomist Joseph Hyre (1810-1894), având drept suport propria experiență medicală, cunoștințele medicale acumulate, cunoașterea în profunzime a limbilor greacă și latină clasică, a compilat un lexicon vast al terminologiei anatomice *Onomatologia anatomica* (1880). Volumul cuprinde date despre istoria terminologiei anatomice, etimologie, utilizarea primară (cronologie) a termenilor în lucrările filosofilor antici etc. Veritabilul „maestru al cuvântului” a reușit să ofere limbajului anatomic plasticitate și sistematicitate (350 de ani după intervenția lui Vesalius în terminologia medicală).

Termenul *anatomie* (< gr. *ana-* „prin” + < gr. *-tome* „tăiere”) desemnează cunoștințe despre corpul omului, dobândite „prin disecție”. În *Dicționarul* lui Dauzat [16, 1938, p. 34] sunt atestați termenii: *anatomique* (1503, G. de Chauliac); *anatomiste* (1503, G. de Chauliac); *anatomiser* (sec. al XVI-lea).

Termenul *clinic*, ă s-a format de la grecescul *kline* „pat”, „înclinație”. Presupunem că sensul primar este „înclinație”, iar cel derivat – „pat”. Conform doctrinei lui Hippocrate, patul

bolnavului trebuia să fie înclinat în așa fel, încât capul să fie la un nivel mai înalt decât picioarele, pentru a ameliora funcționarea sistemului cardiovascular (opinie criticată mai apoi de alți medici). Considerăm că aceasta ar fi fost motivul evoluării semantice a lui *kline* din greacă, care desemna poziția înclinată a pacientului imobilizat la pat. Conform tradiției din Grecia antică, bolnavul imobilizat la pat era scos în drum. Discutând cu trecătorii și descriindu-și simptomele, bolnavul era încurajat și sfătuit, învățat cum să se trateze; suferindul întreba dacă cineva a cunoscut vreun alt bolnav afectat de această maladie și care a fost modalitatea de vindecare. Astfel, în limba latină ia naștere cuvântul *clanicus*, *i, m* care semnifica: a) persoana care vizitează suferinzii imobilizați la pat; b) suferindul imobilizat la pat; c) persoana care sapă mormântul celui imobilizat la pat. Prima accepție a pătruns în mai multe limbi de cultură, desemnând *clanicianul*, medicul care vine la patul pacientului pentru încurajare și tratament (considerăm că primul care și-a onorat funcția de clanician a fost un simplu trecător care prin cuvânt s-a străduit „din toată inima și din tot sufletul pentru alinarea bolnavilor” (*Jurământul lui Hippocrate*). Astfel, trecătorul, sensibil la suferința umană, cu cuvinte și prin cuvinte și-a asigurat o existență în limbă datorită cuvintelor și în cuvinte (aici, *clanicus*). Mai întâi a apărut termenul de *homo clanicus* (clanician), atestat în 1626, menționat de Oscar în *Dictionnaire étymologique de la langue française* (Paris, 1532) și mai apoi - noțiunea *clanică* – instituție în care bolnavii sunt tratați „lângă pat”. Primul spital este înființat în sec. al XVI-lea, în Spania [64, 1962, p. 608], iar prima instituție clanică care a permis dobândirea cunoștințelor practice și aplicarea cunoștințelor teoretice este înființată în 1728, la Strasbourg [*ibidem*, p. 314].

În Egipt, identitatea medicului era relevată în termeni de tipul: *sacerdot-medic*, *scrib-medic*. Zeul Thot, al cărui epitet era *ph-ar-maki* („cel care oferă siguranță”), era protectorul divin al medicinei. Epitetul se menține semantic și în limba greacă *pharmakon* (< gr. *phero* „a purta, a duce”, *pharma* și *pharmacon*). La arabi, noțiunea de *sandalan* indica un medic care deține o farmacie proprie și care se ocupa în exclusivitate de pregătirea, prepararea și de vinderea medicamentelor. În Antichitate, grecesul *iatros* (medic) desemna persoana care recunoștea bolile și prepara leacuri. *Iatreion* (*oficina medicinālis*) era numit locul unde acesta își desfășura activitatea, iar *apothiki* – spațiul în care se păstrau leacurile. Ulterior, se atestă forma latinizată *apotecarius*, *i, m*. Persoanele care vindeau leacurile se numeau *pharmakopoles* (*pharmakon* + *poleo* „a vinde”, iar cei care preparau remedii vegetale – *rhizotomos* (< gr. *rhiza* „rădăcină” + < gr. *tomeo* „a tăia”).

Cea mai veche farmacie cunoscută până acum este cea din statul Urartu (Armenia), sec. al VIII-lea *ante Chr*. Prima farmacie publică a fost înființată la Bagdad în 754 [38, 2003, p. 565-568]. *Thesaurus aromatoriorum* (Milano, 1512) este prima farmacopee, urmată de

Pharmacopea Augustana (1613); *Viena Codex Medicamentarius Sive Pharmacopeia Parisiensis* (1638); *Dispensatorium Boruso-Branderburgicum* (Berlin, 1698) etc.

Terminologia medicală românească în retrospectivă. Medicina geto-dacă a fost elogiată de către Platon, care arata că medicii daci respectă învățătura sacră a tămăduirii: „Să nu se lase înduplecat de nimeni spre îngrijire cu leacuri [...] până bolnavul nu-și deschide [...] sufletul spre a fi tămăduit” [54, p. 32]. Zamolxis și urmașii lui afirmau lucruri actualizate abia în sec. al XIX-lea – nu se poate să încercăm a vindeca trupul fără să îngrijim sufletul [*ibidem*, 2006, p. 262-2633].

Primii termeni științifici medicali sunt atestați în documente, pravile și cronici. În *Letopisețul Țării Moldovei*, cronicarii Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce folosesc termeni medicali, care pot fi raportați la terminologiile disciplinelor medicale: anatomie, clinică, farmaceutică [35, 2016, p. 71-74].

a) Elemente de terminologie anatomică

Elementele de terminologie anatomică, atestate în cronicile cărturarilor moldoveni Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce [22, 1990], sunt, în mare parte, cuvinte populare. Cu sens strict anatomic sunt utilizate mai rar: *orb de un ochiu* (Ureche 66), *rănit rău în cap* (Ureche 71), *audzia slugile lui cu orechele* (Neculce 301), *l-au lovit cu inicerca prin chept și au ieșit prin susioară (...)*, *mai pre urmă s-au tămăduit* (Neculce 396), *ochii și vergile gurii se văd* (Costin 143) etc.

b) Elemente de terminologie clinică

Cărturarul Miron Costin menționează, destul de succint, **singurul adevăr** despre originea bolii: *Când lumea erau încă nouă [= fără păcate]...nu suferau de nicio boală, nici de friguri în corpuri, nici de abcese de piele, fără că din desfrâu slăbeau maruntaiele și se distrugeau din prea multe plăceri* (Costin 271). Costin precizează: *Grecii numesc dizenteria boala raiului, pentru că a fost cea mai veche printre oameni* (*ibidem* 288).

După ce lumea *s-a învechit, au bolnăvitu* (Neculce 296), *se scornise boale (...)* și omul *dzăcea bolnav* (Costin 163) și *n-au tăragănat multu viața..* (*ibidem* 170).

Cronicarii explică bolile empiric prin „semne de boală”: *albeață pre un ochiu* (Neculce 272), *l-au și lovit o amețeală* (Neculce 445) etc., dar și prin precizarea segmentului anatomic: *bolnăvind de ochi* (Ureche 91), *boala de ventre* (Costin 163), *omu boleacu (...)* *de mâini și de picioare...* (*ibidem* 170), *boala lui de picioare* (*ibidem* 195), *căutătură încrucișată „strabism”, vorba lui înecată „bâlbâială”* (Neculce 440) etc.

c) Elemente de terminologie farmaceutică

Elementele de terminologie farmaceutică sunt mai puțin prezente în *Letopisețul Țării Moldovei*, Grigore Ureche menționează utilizarea unor plante ca: *scoarță dulce, raventul,*

muscatinul „nucușoară, sămânță aromată” (Ureche 60). Miron Costin arată folosirea ierburilor în tratament: ...*avându ierbi împotriva otrăvei date de un doftor* (Costin 154) și precizează că există *leacul ochilor* (Costin 152) etc.

Marele cărturar Dimitrie Cantemir, considerat fondatorul terminologiei medicale românești, tratează corpul uman din perspective existențiale: „Toată filosofia fizicească asupra trupului firesc și în știința lucrurilor ființăști se sprijinește”. Regăsim reminiscențe ale medicinei geto-dacice. Platon menționa că aceasta este una dintre cele mai evoluate și conține *învățătura sacră a tămăduirii*: „Să nu se lase înduplecat de nimeni spre îngrijire cu leacuri...până bolnavul nu-și deschide...sufletul spre a fi tămăduit” [54, 2006, p. 32].

Cunoașterea omului, în general, pentru savant, este importantă. Sentința „Cineva spre sine ce este a să cunoaște” este o traducere din latinescul *Nosce te ipsum*, care arată *cunoașterea* ca una dintre menirile omului în relația macrosistem (univers)→ microsistem (om) [40, 2016, p. 745-754].

Cel dintâi text medical în limba română este considerat manuscrisul *Alegerile lui Ippocrat* [64, 1962, p. 92], traducere din greacă, realizată în Muntenia, mijlocul sec. al XVIII-lea. Sunt atestați termeni-neologici: *carchin* „cancer”, *dietă* etc. și numeroase calcuri: *boală* (= patimă) *iute* „boală, durere acută” și *lungă* (= veche) „boală conică”, *frântură* „fractură”; *împletire de pânțe* „indurație”; *semnele boalelor* „simptome” [20, 2001, p. 42].

Următoarele texte medicale semnificative sunt *Meșteșugul doftoriei* și *Meșteșugul doftoricesc*, aproximativ anul 1770, traduceri ale lucrării *Pax corporis*; scrisă de către medicul maghiar Francisc Pàriz Pàpai, făcute în Muntenia.

Ardeleanul Vasici, munteanul Krețulescu și moldoveanul Vârnav pot fi considerați drept aceia care ne-au dat o terminologie medicală științifică definitivă” [*ibidem*, p. 128].

În Moldova, în 1833 ia naștere *Societatea de medici și naturaliști de la Iași*. Printre reprezentanții acestei societăți se numără și Costache Vârnav, Gh. Cuciurean, Anastasie Fătu; autori de broșuri, manuale. Înființează 2 periodice medicale *Povoșitorul sănătăței și a economiei* (Iași, 1844-1845) și *Foaia societății de medici și naturaliști* (Iași 1852-1853). La baza unificării și normalizării sistemelor terminologice (Costache Vârnav era responsabil de terminologia medicală și fiziografie) erau puse două principii: **principiul internaționalizării și cel al utilizării lexiconului autohton**. Modelele erau selectate din limbile franceză și italiană, termenii fiind explicați nemijlocit în text sau în presa periodică.

A) Terminologia anatomică include termeni care exteriorizează noțiuni despre structura corpului uman. O explicație complexă a termenului *anatomie* este oferită de către Emmanuel Protopopescu Pake [55, 1830, p. 31] (din greacă „taiu”) „știință care studie tote ființele organice, vegetale saũ animale pentru a ne face să cunnóscemũ organelle și părțile

elementare cari intră în compunerea acestor ființe nu numai sub punctul de vedere allu formei și allu stucturei, legătirei și proprietăților fizice, dară și allu alterației”. Nicolae Krețulescu, autor al *Manualului de anatomie descriptivă*, este considerat creator al terminologiei anatomice românești.

B) Terminologia clinică cuprinde termeni care denumesc stări patologice, simptome, metode de profilaxie, metode de investigații, diagnosticare și de tratament.

În terminologia românească, cuvântul *clinică* este atestat în *Albina românească*, 1829 [64, 1962, p. 171] „pataloghia și clinica se parodește de...”, având deja sensul de descriere a evoluției diferitelor boli (tip, clinica tuberculozei, etc.), iar cuvântul *clinic* este atestat în descrierea celor mai însemnate „spitaluri din Germania, Englitera și Franția, Iași”; *Albina românească*, 1842 [*ibidem*, p. 170].

C) Terminologia farmaceutică cuprinde termenii care desemnează, în special, remedii medicamentoase. Adjectivul *farmaceutic* are la bază grecescul *pharmakon*, care derivă din *phero* „a purta” [23, 2011, p. 1-22], ulterior a evoluat în *pharma* și în *pharmakon* „ceea ce poartă pământul”, apoi „medicament”; o aluzie în plus că pământul (natura) oferă omului și leacurile.

Termenii *farmacist*, *farmacie* sunt menționați pentru prima dată în 1819, în *Îndrumarul* din timpul domniei lui Alexandru Șutu din Muntenia.

În terminologia anatomică, limba de bază este latina, iar în terminologia clinică – limba greacă, elementul terminologic fiind unitatea semantică structurală de bază în formarea termenilor medicali.

„Cultismele” reprezintă o sursă inepuizabilă de creare de noi termeni. S-a realizat inventarierea elementelor savate care formează corpusul medical (conform 24, 2013): din totalul de 1401 (100%) de elemente terminologice, 1165 (83,2%) de elemente și 543 de variante formează terminologia medicală. Din 1165 (100%) de elemente terminologice-invariante 1129 (96,9%) (inclusiv, 21 preluate din limba germană) sunt împrumuturi din limba franceză; 25 (2,14%) – din limba engleză; 11 (0,96%) – din limba italiană; 806 (69,1%) sunt de origine greacă, 352 (30,3%) – de origine latină, 7(0,60%) – de alte origini. În sistemul morfematic, din totalul de 1165 (100%) de elemente terminologice-invariante, 826 (70,9%) dețin statut de prefixoide, 233 (20,0%) – de afixoide ambipoziționale; 106 (9,1%) – de sufixoide. Menționăm prezența unor elemente terminologice în *Dicționarul medical* de Valeriu Rusu (2013) și absența acestora în *Dicționarul actualizat de neologisme* de Florin Marcu (2013); de exemplu, *absorb-*; *acant-*; *acetabul-* etc., fapt care elucidează procesul de afixoidare în germene (*in statu nascendi*); rădăcina achiziționând și caracteristici clasificatoare.

Limba latină rămâne a fi „limbă de comunicare”, de predare/ învățare a materiei de medicină (anatomie – *musculus latissimus*, *tuberculuim majus*, *ala maior* etc.), demonstrând o

dată în plus că *Non est medicina sine lingua latina*. Unii termeni sunt utilizați într-o formă practic nemodificată mai mult de 2000 de ani.

Capitolul 3. Fundamente greco-latine în terminologia medicală. Dubletele greco-latine cuprinde analiza celor mai reprezentative dublete greco-latine în terminologia medicală, elucidându-se interferența național/ internațional în procesul de formare, stabilire și de funcționare a terminologiei medicale românești.

Dubletele greco-latine (unități lingvistice de origine greacă și latină cu același sens) se stabilesc în perioada bilingvismului greco-latin, începând cu sec. I *ante Chr.* [5, 2000, p. 118]. În literatura de specialitate, se atestă noțiunile de *echivalente corelative*, *dublete sinonimice*, *sinonime absolute* [27, 2002, p. 38]. Se consideră că primele dublete greco-latine sunt introduse în terminologia medicală de către Aurelius Cornelius Celsius (sec. I *ante Chr.*), personalitate care însumează întreaga „cunoaștere” medicală în studiul *De Medicina Libri VIII*; unele denumiri sunt traduse în latină, altele sunt utilizate în limba de origine, greacă. La nivel național, ne referim la o terminologie proprie unei limbi, unei culturi; la nivel internațional – la o terminologie care neutralizează parțial diferențele interlingvistice și deține un statut translingvistic. Dubletele greco-latine sunt prezente în ambele terminologii. Astfel, componentele latine formează terminologia națională (ex., *stomachus*, *i, m/ ventriculus*, *i, m* „stomac”, *manus*, *us, f* „mână” etc.), utilizate cu predilecție în nomenclatura anatomică, spre deosebire de componentele grecești ale dubletelor (ex., *gaster*, *tris, f* „stomac”, *kher*, *ros* „mână” etc.), de la care derivă cele mai multe elemente terminologice (*gastr(o)-; cheir(o)-, -cheirie/ chir(o)-, -chirie* etc.), cu o utilizare în nomenclatura clinică, și care se înscriu în terminologia internațională.

În prezenta lucrare s-a realizat inventarierea dubletelor greco-latine utilizate în terminologia medicală. Astfel, din totalul de 164 (100%) de dublete greco-latine, 108 (66%) denumesc segmente anatomice ale corpului uman, 41 (24,4%) de dublete denumesc „lucruri” care se înscriu în terminologia clinică, 15 (9,6%) dublete – în cea farmaceutică. În segmentul *Terminologia anatomică* s-au inclus dublete care denumesc a) *Corpul uman. Segmente/ Corpus homini. Segmenta* – 17; b) *Corpul uman. Simțuri/ Corpus humani. Sensus* – 5; c) *Corpul uman. Capul/ Corpus homini. Caput* – 15; *Corpul uman. Cavități/ Corpus homini. Cavitas* – 26; *Cavitatea bucală/ Cavitas oris* – 7; *Cavitatea craniană/ Cavum cranii* – 4; *Cavitatea toracică și cavitatea abdominală/ Cavum thoracicus et cavum abdominalis* – 17); d) *Structura corpului/ Structura corpōris* – 16; e) *Umori, secreții și excreții/ Humores, secretiones et excretiones* – 12; f) *Sex și etate/ Sexus et aetas* – 18 dublete.

Din totalul de 41 de dublete greco-latine, 23 denumesc *Procese, stări (patologice)*, 8 – *Mijloace de tratament*; 10 – *Maladii*.

De la 164 de dublete s-au format 169 (100%) de elemente terminologice, inclusiv 95 (56,2%) de afixoide ambipoziționale; 64 (37,9%) de prefixoide și 10 (5,9%) sufixoide.

În acest capitol au fost analizate dubletele < lat. *vita*, *ae*, *f* și < gr. *bios* „viață” și < lat. *mors*, *mortis*, *fl* *mortuus*, *a*, *um* și < gr. *thanatos/ nekros* „moarte”; < lat. *vas*, *is*, *n* și < gr. *angeion*, *itis* „vas”; greco-latine < lat. *anima*, *ae*, *f* și < gr. *psykhe* „suflet” și < lat. *cor*, *cordis*, *n* și < gr. *kardia* „inimă”; < lat. *digitus*, *i*, *m* = < gr. *dactylus*, *i*, *m* „deget” și < lat. *manus*, *us*, *f* = < gr. *cheir*, *kheir*, *ros* „mână”.

Dubletul < lat. *sanguis*, *inis*, *m* și < gr. *haima*, *haimatos* „sânge”

în terminologia medicală

Componenta latină a dubletului *sanguis*, *inis*, *m* „sânge”, „lichid care circulă prin vase” se include în vocabularul fundamental al limbii române – *sânge* din latinescul *sanguināre* (Pușcariu 1593). Albert Dauzat în *Dicționarul* său [16, 1938, p. 649] menționează faptul că termenul *sang* (< lat. *sanguis*) este atestat în sec. al X-lea. Autorul indică, mai întâi, o utilizare în botanică (*sângele dragonului*, sec. al XIII-lea).

În *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, vol. I, 1382-1775 [61, 1936, p. 614-643], lexemul se include în denumiri de plante medicinale: *sângețtru*, *sânge de șapte frați*, *sângiber*, *sângeriu*; plante care se conțin în diferite rețete împotriva junghiului, durerii etc.

În sec. al XII-lea Morbode face prima atestare a lexemului *sanguin*, utilizat în terminologia medicală internațională. Ulterior, Albert Dauzat indică o utilizare a termenului în medicină *sânge* (1569, Jouvencel) *sânge rece*; *sânge pur* etc. [16, 1938, p. 649].

În *Terminologia Medica Polyglota* [2, 1979, p. 408], lexemul *sanguis*, *inis*, *m* este definit ca fiind „țesut lichid”, „mediu intern al organismului”. Dicționarul prezintă termenii *sanguifaciens* (< lat. *sanguis* + < lat. *facete*); *sanguineus*, *a*, *um* (< lat. *sangius* + < lat. *eus*); *sanguinicus*, *a*, *um*; *sanguinolentus*, *a*, *um* (< lat. *sangius* + < lat. *ilentus*); ultimul termen este atestat în sec. al XII-lea și explicat ulterior în *Dictionnaire latin français* de Hachette, Felix Gafio (1934). Termenii *sanguinicus*, *a*, *um* și *sanguineus*, *a*, *um*, *sanguinolentus*, *a*, *um* s-au inclus în lexiconul general internațional.

Iosif Dvoretșkii [68, 1976, p. 898] explică 13 termeni; unii dintre aceștia sunt utilizați în anatomie, anatomie topografică: *sanguine conjunctus* „sânge de rudenie”; *sanguine subito ictus* „ictus”, „hemoragie” etc. Tot aici, sunt atestate și sensurile metaforice *ale sângeului*, moștenite în limba română: *integer aevi sanguinis vitae* „vitalitate”; *sucus et sanguinem admitere* „fortăreață”, „putere”; *longo sanguine censer* „obârșie”, „sânge albastru”; *sanguis Baccheus* „vin”; *ad sanguinem incitare* „vărsare de sânge”, *de sange aerariidetrhere* „bogăție” etc.

Pentru prima dată se menționează sinonimia < lat. *sanguinolentia*, *ae*, *f* = < gr. *heamorrhagia*, utilizată actualmente în terminologia medicală, dar neatestată în dicționarele

explicative. Adjectivul *sanguinolentus, a, um* desemnează noțiuni ca „acoperit de sânge”, „de culoarea sângelui” (atestate în terminologia medicală), dar și de „exploatare”, „cel ce sugă sângele”, utilizate în alte domenii de activitate. Menționăm și termenul similar, utilizat în biologie: *sanguisuga* (< lat. *sanguis* + < lat. *sugo*) „lipitoare”. Indicăm, de asemenea, o sinonimie, axată pe o relație de paronimie: *sanguinolentus, a, um* + *sanguinolentus, a, um* „de culoarea sângelui”, „plin de sânge”, dar care actualmente nu s-a menținut.

În *Noul dicționar portativu* de Emanuel Protopopescu Pake [55, 1870, p. 258], autorul face o traducere a termenilor: *sanguificație* (< lat. *sangius* „sânge” + < lat. *facere* „a face”) „prefacerea hranei în sânge”; *sanguinantu* „cărui i place a vărsa sângele omenească”; *sanguinu* „ce ține de sânge, coprinde sânge, cu sânge multă”; *sanguinolentu* „ca facia sângelui, cu sânge” [*ibidem*, p. 354].

Academicianul Rosseti atestă termenul *sânge* în *Limba română în secolele al XIV-lea – al XVI-lea* [59, 1956, p. 86-88] alături de *sănătate* și *suflet*.

Tamara Ursu în *Limba hronicului lui Dimitrie Cantemir* amintește termenul în contextul tratamentului: „...i s-au slobozit sângele din nări” [65, 1973, p. 180]. Lingvistul Nicolae Ursu prezintă „semnele boalelor, simptome”: *fierbențială*, *herbențială* etc. În descrierea tratamentului utilizează ambele tipuri de terminologii: *curgere de sânge* = *hemoragie*; slobozirea de sânge din vine = flebotomie [64, 1962, p. 55]. Umoarea poate produce „...înădușeală fără răcoreală și cu înfocări fără stâmpărări...” (Cantemir 160), „uscarea vinelor”, „...și de lungă ferbințeală uscată fiindu-mi, în laringa mi s-au oprit” [*ibidem*, p. 158].

În terminologia medicală [6, 1991, p. 296-297], lexemul *sânge* este prezent cu statut de element autonom, formând 44 de termeni-îmbinări (ex., *sânge imun*, *sânge artificial*, *sânge arterial*, *sânge venos*, *sânge citratat ex tempore*: „Recomandări pentru determinarea Ca ionic – evaluarea fracțiunii biologice active a calciului la gravide, nou-născuți, transfuzii masive de *sânge citratat*...”

Dicționarul actualizat de neologisme [24, 2013, p. 771] atestă elementul savant – *sangvin-*; „cultismul” își menține sensul de bază „sânge”: *sangvinar*, *sangvinic*, *sangvinolent*.

Termenul-sintagmă *circulație sangvină* este înregistrat în 1260 [9, 1975, p. 24]. În *Canonul* lui Avicenna Ibn Sina se oferă o descriere a miciei circulației sangvine.

În *Dicționarul etimologic de termeni științifici* [1, 1987, p. 1987], elementul respectiv nu este prezent.

Componenta grecească a dubletului grec *haima* „sânge” se include în terminologia medicală, formând termeni consacrați. În *Dicționarul* lui A. Dauzat [16, 1938, p.1-14], elementul este explicat astfel: „*Hemat(o)-*, *hemo-*, grec, *haima*, „sang”, fără a menționa perioada de pătrundere a elementului în limba franceză. *Terminologia medica poliglota* [2, 1979, p. 173-175]

prezintă o explicație mai amănunțită a elementului terminologic: „*haem(a)*, *haemo-*, *haemat(o)* < gr. *haima*, *haimatos* „sânge”, „referitor la sânge” și îl arată ca parte formativă a 76 de termeni.

În limba română, componenta grecească evoluează concomitent în unitate terminologică autonomă *hematie* „globulă roșie” [24, 2013, p. 419], dar și în unitate terminologică neautonomă – element terminologic ambipozitional: *hem(o)-/ hemat(o)-, -emie*, formant într-o serie de termeni afixoidați.

Primele două variante prepozitive *hem(o)-/ hemat(o)-* indică prezența nemijlocită a sângelui ca **fenomen, proces medical**, elemente ale sângelui etc.; ultima variantă *-emie* indică **localizarea:**

Hematurie = < gr. *haimatos* „sânge” + gr. < *ouron* „urină” „prezența sângelui în urină”

Uremie = < gr. < *ouron* „urină” + < gr. *haima* „sânge” „prezența urinei în sânge”

În *Dicționarul etimologic* [1, 1987, p.141-142] sunt prezente variantele: *hemat(o)-/ hemo-; -emie, -hemie*. Cercetătorul explică utilizarea uneia sau altei variante prin sensurile pe care le deține: *Hemat(o)-* „sânge, globule roșii, purpuriu, hematii”, pentru care atestă 27 de termeni și *Hemo-* „sânge, globule roșii, hematii”, pentru care prezintă 42 de termeni. Pentru ultimele două variante nu este prezentă nicio explicație.

Relevăm unele legități în utilizarea acestor variante, dar care implică multe excepții:

a) **Hemo-** are o utilizare cu predilecție în termenii medicali care indică stări patologice, intervenții, modificări în structura sângelui, elemente figurative ale sângelui:

• **Patologie:** *hemopatie* = < gr. *haima* „sânge” + < gr. *pathos*, *patheia* „boală” = **stare patologică**: *hemoragie* = < gr. *haima* „sânge” + < gr. *rrhagia* „curgere”; *hemopenie* = < gr. *haima* „sânge” + < gr. *penia* „lipsă, diminuare” etc.

• **Element al sângelui:** *hemoglobină* = < gr. *haima* „sânge” + < gr. *globus* „globule”.

• **Intervenții:** *hemoterapie* = < gr. *haima* „sânge” + < gr. *therapeia* „tratament”; *hemostază* = < gr. *haima* „sânge” + < gr. *stasis* „oprire”;

• **Procese:** *hemogeneză* = < gr. *haima* „sânge” + < gr. *genos* „care produce”, „care naște”; *hemoliză* = < gr. *haima* „sânge” + < gr. *lysis* „distrugere”.

b) **Hemat(o)-** are o utilizare termeni care denumesc specialități, metode de investigare, elemente figurative ale sângelui, stări, procese, acțiuni etc.:

• **Denumiri de specialități/ specialiști:** *hematologia* = < gr. *haimatos* „sânge”, „globule roșii” + < gr. *logos* „cuvânt, știință”; *hematolog* = < gr. *haimatos* „sânge”, „globule roșii” + < gr. *logos* „cuvânt, specialist”.

• **Metode de investigare:** *hemometrie* = < gr. *haimatos* „sânge”, „globule roșii” + < gr. *metron* „măsură”; *hematoscopie* = < gr. *haimatos* „sânge”, „globule roșii” + < gr. *skopia* „imagine”.

• **Element figurativ al sângelui:** *hematoblast* = < gr. *haimatos* „sânge”, „globule roșii” + < gr. *blastos* „germene”.

• **Fenomene:** *hematopoeză* = < gr. *haimatos* „sânge”, „globule roșii” + < gr. *poietkos* „care generează”; *hematoree* = < gr. *haimatos* „sânge”, „globule roșii” + < gr. *rrheos* „curgere” etc.

Astfel, varianta *hemo-* are la origine grecescul *haima*, iar *hemat(o)-* provine din *haimatos*.

Elementul sufixoidal *-emia*, după cum am menționat anterior, indică, în special, localizarea, prezența în sânge: *colemie* = < gr. *chole* „bilă” + < gr. *-aemia* „sânge”; *glicemie* = < gr. *glykys* „dulce” + < gr. *-aemia* „sânge” etc.

În *Dicționarul actualizat de neologisme* [24, 2013, p. 419-420] sunt prezenți 118 termeni care conțin elementul terminologic *hem(o)-/ hemat(o)-, -emie*. Termenii atestați formează următoarele eșantioane semantice:

Eșantionul I „sânge”, „referitor la sânge”: *hematofobie* = *hemofobie* ≠ *hemofilie*, *hemogenie*, *hematoglutinare*, *hematoblast*, *hematocel*, *hematidroză*, *hemostază*, *hematologie* etc. – 25 de termeni. Pentru prima dată se face referire la *hemostază* în anul 1300. H. de Mondevile elaborează chirurgia în care se ocupă de problemele hemostazei și a îngrijirii plăgilor [9, 1979, p. 26].

Eșantionul II „globule roșii”, „eritrocite”: *hematie*, *hematometru*, *hematofagie* *hematocrit* = *hematoglobinometru* etc. – 8 termeni. În 1666 [3, 1979, p. 301], Malpighi anunță primul descoperirea *hematiilor* [*ibidem*, p. 189].

Eșantionul III „de culoare roșie”: *hematit*; și 1 termen utilizabil în botanică – *hematocrom* – 2 termeni.

Eșantionul IV „hemoglobină”: *hemoglobinurie*, *hemoglobinometru*, *hemină* – 3 termeni. Termenul *hemoglobina* [*ibidem*, p. 125] este introdus în 1851, an în care O. Funke izolează din sânge un pigment roșu, identificat ulterior a fi *hemoglobină*.

Eșantionul V „vas sangvin”: *hemangiom*, *hemartroză*, *hematocel*, *hematom*, *hematosalpingită*, *hemangiom*, *hemangioblastom* – 7 termeni. Termenul *hematocel* [*ibidem*, p. 126] este utilizat inițial în 1851 de către A. Nelaton în articolul *Lecții despre hematocelul retrouterină*, publicat în *Ziarul spitalului*.

Eșantionul VI „celule sangvine”: *hematocitologie*, *hematopoeză*, *hemogramă*, *hemocultură*, *hematocel*, *hemolizină* etc. – 8 termeni. În 1911, V. Shelling recomandă folosirea

hemogramei [*ibidem*, p. 176]. Termenul *hemolizină* este introdus în 1902. L. A. Tarasevici folosește termenul în lucrarea în studiul *Despre teoria hemolizinelor*, Odessa.

Eșantionul VII „scurgere de sânge”: *hemangiomatoză*, *hematomielie*, *hematorahie* = *hemoragie*, *hemoroid* – 5 termeni. În 1910, [*ibidem*, p. 189] W. W. Duke elaborează tehnica măsurării timpului de sângerare.

Eșantionul VIII „anemie”: *anemometru* – 1 termen. Termenul *anemie* (669) se utilizează începând cu 1554. În 1725 A.P. Bestujev-Riumin introduce în terapie tinctura sa *antianemică*.

Eșantionul IX „parazit”: *hematozoar*, utilizabil în biologie – 1 termen. *Hematozoarul palustru* [*ibidem*, p. 317], așa în 1898, italianul Giovanni Battista Grassi denumește țânțarul care este transmitătorul agentului patogen al bolii respective.

În *Dicționarul medical* [6, 1991, p. 294] „cultismul” *hemo* este înregistrat în 11 termeni, dar care formează 73 de termeni-îmbinări: *hemoragie anovulară*, *anorectalătonică*, *arterială* etc.

Așadar, elementul terminologic *hem(o)-/ hemat(o)-, -emie* deține o poziție dublă în aspect structural. Este supus modificărilor semantice elementul antepus, variantele *hem(o)-/ hemat(o)-* (9 eşantioane), manifestând valori semantice alternative: *hemocultură*, *hemocitoblast*, *hemoglobinurie*, *hemangiomatoză* etc. Elementul postpus *-emie* își menține sensul de bază „sânge”, indicând localizarea și are o valoare semantică constantă: *bacteriemie*, *bilirubinemie*, *hidroemieinsulieemie*, *fibrinogenemie* etc.

Fenomene semantice. O particularitate a termenilor medicali, formați prin afixoidare, este stabilirea unor relații semantice (sinonimie, antonimie, omonimie, paronimie) între anumite segmente ale cuvântului compus:

1. Relații de sinonimie: a) **relații de sinonimie pentru termeni cu rădăcini diferite:** *hematie* = *eritrocit* „globulă roșie fără nucleu” (< gr. *erythros* „roșu” + < gr. *kytos* „celulă”); b) **relații de sinonimie pentru elementul secund al cuvântului:** *hemoragie* (< gr. *haima* „sânge” + < gr. *rrhagia* „ruptură”) = *hemoree* (< gr. *haima* „sânge” + < gr. *rrhea* „scurgere”) relație sinonimică atestată, deocamdată, în limbajul medical.

2. Relații de antonimie: a) **relații de antonimie pentru elementul secund al cuvântului:** *hemoragie* (< gr. *haima* „sânge” + < gr. *rrhagia* „ruptură”) ± *hemostază* „oprire a unei hemoragii, în special în timpul unei operații” (< gr. *haima* „sânge” + < gr. *stasis* „oprire”). Tot aici menționăm pseudorelația antonimică: *hemofobie* (< gr. *haima* „sânge” + < gr. *Phobos* „frică”) ± *hemofilie* (< gr. *haima* „sânge” + < gr. *phios* „prieten”) „predispoziție ereditară la hemoragii, datorită insuficienței puteri de coagulare a sângelui”.

3. Relații de omonimie: *hemoree* „curgere de sânge”; *hemoree* „însușire a unor insecte de a elimina un reflex, ca mijloc de apărare” etc.

Limita semantică a cuvântului alcătuit prin juxtapunerea elementelor savante depinde direct de numărul acestora: *hematoporfirină* (< gr. *haimatos* „sânge” + < gr. *parphyra* „purpuriu”) „substanță de culoare roșie-închisă, rezultată din degradarea hemoglobinei”; *hematoporfirinurie* (< gr. *haimatos* „sânge” + < gr. *parphyra* „purpuriu” + < gr. *ouron* „urină”), termen atestat în *Terminologia medica polyglota* [2, p. 174] și care desemnează „prezența substanței de culoare roșie-închisă, rezultată din degradarea hemoglobinei în urină”.

Astfel, fiecare segment lexical oferă noi nuanțări semantice, iar cuvântul format prin conjuncție afixoidală asigură subtilizarea „lucrurilor” de medicină și economia verbală.

Capitolul 4. *Despre nume, calitate și acțiune în terminologia medicală* vizează substantivul (nucleul sau staticul), adjectivul și verbul (dinamicul) în procesul de creare a terminologiei medicale. Sunt explicate tendințele actuale de cultivare a terminologiei medicale în limba română prin realizarea unei matrice terminogenice a inventarului terminologic medical.

Natura logică, în funcție de cunoașterea „lucrurilor”, se referă la **nume** (substantivul), **calitate** (adjectivul), **acțiune** (verbul). În articolul *Aspecte morfologice ale arterei sacrale mediane* (Ionescu C.) se constată că din totalul de 856 (100%) de cuvinte utilizate, 302 (35,2%) sunt substantive, 268 (31,3%) sunt adjective, 87 (10,1%) sunt verbe și 199 (23,4%) de cuvinte reprezintă alte părți de vorbire (adverbe, prepoziții, conjuncții, numerale).

Mulți dintre cercetătorii în domeniu consideră că toate noțiunile specializate pot fi exteriorizate în substantiv, acesta fiind susceptibil a acoperi vidurile denominaționale. Alții afirmă că și alte părți de vorbire pot fi termeni. În terminologia medicală românească, **împrumuturile din limba franceză sunt *pars leōnis*, mai puțin sunt cuvinte din *straticum* și mai puține – formate pe teren românesc**. S-a analizat un text de medicină din perspectiva standardizării terminologiei medicale. Din 2351 de cuvinte, 1105 sunt termeni cu statut internațional, formați prin derivare, afixoidare sau sunt preluați din limbile savante, prin filiera limbii franceze, sau preluați direct din limba latină.

Lingviștii remarcă faptul că sistemul terminologic, din punct de vedere al părților de vorbire utilizabile, este axat pe **substantive**, prezent ca **element static** al terminologiei în opoziție cu **verbul** care este **elementul dinamic**. Substantivele constituie nucleul terminologiei medicale. Terminologia anatomică este formată din termeni-substantive de origine latină (82%), iar cea clinică – din termeni-substantive de origine greacă (90%).

Substantivele constituie nucleul terminologiei medicale. Sursele de formare a termenilor-substantiv în terminologia medicală sunt următoarele: substantivele deverbale - verbele latinești *convalesco* din *convaleo* „a trece în starea de sănătate” → *convalescență* „perioadă de tranziție prin care trece un bolnav după vindecare până la însănătoșirea deplină”; *pulso, āre* „a bate des” → *puls* etc.; substantivele preluate din limbile savante: *pulmon* (din latină) și *hepar* (din greacă)

au devenit deja uzuale în limbajul medical. Un împrumut recent este *facies* (< lat. *facies*, *ēi*, *f* „față”), care se înscrie în categoria substantivelor masculine, cu o utilizare la *Singularia tantum* și care formează și termeni-sintagmă etc.; cuvinte autonome din vocabularul fundamental al limbii române (formate după modelul de compunere afixoidală, cu care realizează o sinonimie totală): *nămoloterapie* = *fangoterapie*; *frigoterapie* = *crioterapie*; relexicalizarea elementelor terminologice – menționăm fenomenul de relexicalizare a elementelor terminologice prefixoidale: *stoma* (<gr. *stoma* „gură”), o trunchiere din *stomatologie*, *stomatoragie* etc., are o utilizare cu statut de lexem autonom, înscriindu-se în categoria substantivelor feminine: “Îngrijirea purtătorilor de *stomă*... *Stomiile* sunt orificii nenaturale în organele cavitare ale bolnavului” [14, 2016]; telescopajul realizat prin acronimie [15, 1999, p. 5-25] a generat formarea cuvintelor-valiză: *terminotica*, cuvânt format din trunchierea lexemelor *termino/ logie* și *informa/ tică*, *aldol* = *aldehidă* + *alcool* etc.

Terminologia medicală, în special terminologia clinică, abundă în termeni eponimici [*eponime* < gr. *eponymos* „care dă numele său”]. Cercetătorii în domeniu anunță declanșarea fenomenului de eponimanie, o deficiență în studierea medicinei; termeni ocazionali, nemotivați, creați din ambiția savanților de a-și eterniza numele în istoria medicinei și în terminologia medicală. În *Dicționarul medical* de Valeriu Rusu [60, 2013, p. 281-300] sunt explicați 1469 de termeni eponimici, dintre care 681 de eponime sunt denumiri de boli; 777 – denumiri de sindrom; 11 termeni – denumiri de simptom.

Dacă substantivul formează nucleul terminologiei medicale, atunci adjectivul este considerat „brâu de apărare”. În terminologia anatomică adjectivul poate forma termeni complecși – îmbinări libere: mâna *dreaptă*, mâna *stângă* etc. și termeni complecși – îmbinări consacrate: *substanță albă* = măduva spinării; *substanță cenușie* = encefal. De menționat că adjectivele *albă*, *cenușie* extrase din context nu mai pot fi raportate la statutul de termen. O altă situație se atestă în următoarele îmbinări: *septul nazal*, *coloană vertebrală*, în care adjectivul detașat de substantive își menține statutul de termen, deoarece derivă de la substantive-termeni: *locomoție* → *locomotor*; *țesut* → *tisular* etc., acestea preluând semnificația substantivului. În mare parte adjectivele sunt de origine latină, împrumuturi din limba franceză și au la bază: a) participiul din limba latină: *solvere* – *solventis* (participiul în genitiv singular) → rom. *solvent*; participiul cu valoare adjectivală, preluat din limba latină: *aorta ascendens* → rom. *aorta ascendentă*; *arrythmia alternans* → rom. *aritmie alternată* etc.; supinul latinesc, una dintre cele patru forme ale verbului latin, de asemenea este o sursă de constituire a adjectivelor: *stereliso*, *āre*, *avi*, *atum* – *sterelisātus*, *a*, *um* (participiul perfect pasiv) → rom. *sterelizat*; *tero*, *ēre*, *trivi*, *tritum* – *tritum*, *a*, *um* (participiul perfect pasiv) → rom. *triturat* etc.; substantivele latinești: cuvântul latin *dolor*, *oris*, „durere” este preluat din aforismul *Rubor, tumor, calor, dolor et functio laesa* „Înroșirea,

tumefacția, căldura (= febra), durerea și disfuncția”, semnele clinice în inflamație. Substantivul latin *dolor* este încorporat în categoria adjectivului: *symptom dolor/ doloric, efect antidoloric* etc.

Adjectivele (ne referim, în special, la termenii împrumuturi) în terminologia medicală sunt formate prin derivarea și prin compunere afixoidată. Dintre cele mai productive a) prefixe utilizate, în procesul de formare a termenilor-adjective, menționăm: *inter-* < lat. *inter* „localizat între formațiunile anatomice”: *intercostal, interarticular* etc.; *infra-* < lat. *infra* „sub, mai jos”: *infraclavicular, infraorbital* etc.; *retro-* < lat. *retro* „în urmă”: *retromandibular, retroperitoneal* etc.; *peri-* < lat. *peri* „în jurul”: *pericardial, periarterial* etc.; b) sufixe: *-os* (*fibros, nervos* etc.); *-ic* (*zigomatic, limfatic* etc.); *-in* (*palatin, canin* etc.) etc.

În funcție de semnificația pe care o dețin, adjectivele în terminologia medicală indică: a) apartenența la un anumit spațiu, respectiv, organ: *cavitate bucală; cutie toracică; cutie craniană* etc.; b) localizarea unor procese fiziologice, maladii, intervenții: *fractură craniană, ulcer stomacal* etc.; c) poziția: *retrocardiacă, retromandibulară* etc.; d) orientarea în raport cu axele și cu planurile fundamentale ale corpului: *suprafața frontală, laterală, mediană* etc.

În terminologia medicală sunt prezente adjective latine cu semnificațiile, comparativă și superlativă, concentrate în radical: *inferior, superior, anterior, major* etc.

În accepția lui O. Mann, statut de termen pot deține verbele care denumesc noțiuni specializate, specifice domeniului dat, defective de alte asocieri în structura vocabularului; totuși interdisciplinaritatea a dictat o altă regulă. În mare parte verbele sunt preluate din limbile savante, prin filiera limbilor franceză, engleză, germană etc.: a) verbe de origine latină: latinescul *ausculto, āre* în limba română prezintă două evoluții: vocabularul fundamental – *a asculta*; medicină – *a auscultă* „a asculta zgomotele din interiorul corpului (cu urechea sau cu stetoscopul) pentru a verifica funcționarea organelor interne”. În pofida faptului că în dicționare aceste două forme lexicale sunt echivalate, în terminologia medicală este utilizată cu predilecție varianta a *auscultă*: *Medicul auscultă (cu stetoscopul) pacientul*; verbul *curro, āre* „a îngriji, a curăța”, prin filieră germană, pătrunde în terminologia medicală – *a cura* „a trata un bolnav, o boală”: „Similar, în departamentele clinice, persoana implicată poate fi medicul, care curează pacientul sau alt medic, care asigură în mod specific hemovigilența” etc.; b) verbe de altă origine: a) slavonă – *a lecu*; b) maghiară – *a tămădu* etc. Tot aici, includem termenii populari: *a beteji* = „a provoca cuiva o infirmitate”; *a (i se) apleca* = „a suporta o indigestie”; *a horcăi* = „a avea o respirație dificilă”; *a (se) vătăma* = „a (se) îmbolnăvi”, „a (se) răni” etc.

În limbile latină și greacă, prepozițiile, inițial, erau adverbe, care se utilizau în asociere cu substantivul (declinarea) sau cu verbe (conjugarea) și aveau menirea de a preciza un sens. În limba română, acestea au statut de prefixe și se includ în derivare. Dat fiind originea lor adverbială, și-au menținut în relativitate sensul.

Prefixele în terminologia medicală indică **direcția**: (*ab* „de la” este abia sesizabil în cuvântul *abdomen* de la latinescul *ab dere* „a ascunde”; *mușchi abductor* de la latinescul *ab ducere* „mișcare de depărtare”; *aboral* (< lat. *ab* „de la” + < lat. *os* „gură”) „desprins de gură” ; *ab* + -s(ě) a generat prefixul *abs-* „pleacă de la” → „fără”: *abstenență* „restricții, abținere de la exces” etc ; *ad* „la” – *mușchi adductor* de la latinescul *ad ducere* „mișcare de apropiere”. Tot aici, *adaptare* din latinescul *adaptāre*, *ad* + *daptatio* „acomodare a organismelor, a simțurilor etc. la mediul înconjurător”. Expresiile latinești *ad usum internum*, *ad usum externum* sunt frecvent utilizate în limbajul medical etc.; **localizarea**: *ante* – latinescul *antē-* „înainte” din *antes* „rânduri” și, de la același cuvânt, dar în altă paradigmă cazuală – *anti-* „împotrivă”. În terminologia medicală se utilizează ambele variante: *antenatal* „înainte de naștere”, *antebraț*, fiind prezent și în formule consacrate: *ante operaționem*, *ante Christi* etc. *Anti-* formează termeni de tipul: *antitusiv*, *antihemoragic*, *anticorp* etc. Varianta *ante-* formează relație de sinonimie cu *pre-* din latinescul *prae* „înainte”, forma de dativ a lui *per* din *pērō* „prin”, „trec prin” (*experior*): *prenatal*, *preoperatoriu*, *presenil* etc. Tot aici, menționăm prefixul *pro-*, din latină „înainte”, „devreme”, care este o altă varianta cazuală a lui *per*: *profilaxie* (< lat. *pro* „înainte” + < gr. *phylaxis* „protecție”) „ansamblu de măsuri medico-sanitare care se iau pentru prevenirea bolilor contagioase”. Alte exemple, *prolaps* „deplasare anormală în jos a unui organ anatomic”, *prolungație* „alungire” etc. Menționăm tendința latinescului *per* de a reveni la statutul de prepoziție: administrarea unei pastile *per* zi, din formula latinească *per diem*, tendință atestată și în limbajul nespecializat: „la un preț de 14 lei *per* litru”. De la formula savantă consacrată *per os* „prin gură” ia naștere termenul medical *peroral* (*per* + *oris* + *al*) „(despre medicamente) administrat pe gură, oral” etc.; consecința: *ob* „în consecință”, considerat o variantă a lui *ēpi*, este atestat în termenii medicali de tipul: *obstrucție* „astupare a unui canal, a unui vas de sânge”; *obturare* „astupare a unui orificiu” etc.; poziția, cantitatea, calitatea: *Sub* (*s* + *ŭpō*) „sub”: *sublingual* „(anat.) care se află sub limbă”; *subfebră* „(med.) stare subfebrilă, între 37 și 37,5”; *submandibular* (*sub-*+ *mandibular*) „(anat. despre glande salivare și ganglioni) care se află sub mandibulă” etc.; *super* (*s* + *ŭpēr*) → *s* + *ŭpēr* + *ně* = *supra*. Prefixul *super-* are o extindere modestă în terminologie (*superfosfat*), spre deosebire de grecescul *hyper*. Varianta *supra-* este mai solicitată: *supraorbital* „(anat.) deasupra orbitei”; *supradoză* „doză exagerată (de droguri)” etc.; comuniunea: latinescul *com* din *com-es* „însoțitor”, evoluează în prepoziția *cum*, din care derivă prefixele *com-* și *con-* „împreună cu”, atestate în terminologia medicală: *convulsie* „contractie involuntară, bruscă și repetată a mușchilor”; contractie „încordare, zgârcire a mușchilor, a corpului etc.”; *a comprimă* „a micșora volumul unui corp (gaz) prin presiune exterioară” etc.; *sin-* și *sim-* sunt variante ale grecescului *syn* „cu”: *sindrom* (< gr. *syn* „cu” + < gr. *dromos* „cursă”) „totalitatea simptomelor care caracterizează o anumită afecțiune”; *simptom*

(< *syn* „cu” + *piptein* „a cădea, a se întâmpla”) „semn, manifestare a unei boli care servește la stabilirea diagnosticului”; *sindesmoză* „(med.) legătură la distanță, prin ligamente sau membrane, a două oase” etc.

În terminologia medicală, sunt prezente sufixe cu o utilizare specifică și care sunt indicatoare în clasificarea termenilor: 1) în terminologia anatomică: a) sufixele diminutive: < lat. *-ul-/ ol(ă)* – *globulă, lingulă, venulă, bronhiolă, alveolă, arteriolă* etc.; b) sufixe care indică rezultatul acțiunii: < lat. *-ur(ă)* – *fractură, apertură, incizură* etc.; 2) în terminologia clinică: „stare de inflamare”: < gr. *-itis* → *-it(ă)* – *otită, amigdalită, gastrită* etc.; „maladie neinflamatoare”: < gr. *-osis* → *-oz(ă)* – *dermatoză, avitaminoză, tromboză* etc.; „procese patologice”: < gr. *-iasis* → *-iaz(ă)* – *urolitiază, arteroscleroză, traheostenoză* etc.; „fenomene, stări patologice”: < gr. *-ismus* → *ism* – *alcoolism, piticism, gigantism* etc.; „prezența tumorii”: < gr. *-oma* → *om* – *adenom, carcinom, neurom* etc.; 3) în terminologia farmaceutică: „grad maxim de oxidare”: < lat. *as, atis* → *-at*: *sulfat, acetat, carbonat* etc.; „grad minim de oxidare”: < lat. *is, itis* → *-it*: *sulfid, nitrit, arsenit* etc.; „neoxigenare”: *-ur(ă)*: *clorură, bromură, cianură, iodură* etc.

Medicina deține „record absolut” în tendința de abreviere a numelui, calității și a acțiunii. În *Dicționarul medical* [60, 2013, p. 98-1056] sunt incluse peste 2000 de abrevieri ale unor termeni simpli sau complecși. Autorul menționează: „recordurile absolute... în domeniul abrevierilor și acronimelor medicale”, „neexistând nicio regulă ...în temperarea excesului de prescurtări”, referindu-se la unele „abrevieri inutile”: „Az pentru azot versus simbolul *N = nitrogen*; *amp.* pentru *ampere* versus *A* etc.”. Abrevierile au un caracter spontan, deși unele dintre ele au devenit uzuale: *ECG = electrocardiogramă*; *OMS = Organizația Mondială a Sănătății* etc. În terminologia medicală este prezentă și o abreviere specializată consacrată.

Disciplinele anatomie, histologie, morfologie, aici sunt abreviați termenii suprasolicitați în textele medicale. De exemplu, în articolul *Angioarhitectonica arterei mezenterice superioare cu privire la ischemia mezenterică cronică* [62, 2015, p. 119-128], autorii abreviază termenul arteră: „Artera mezenterică superioară este vasul de bază care asigură irigația întregului intestin subțire, fiind divizată în patru ramuri: 1) aa. pancreaticoduodenale inferioare; 2) ramurile intestinale (aa. jejuno-ileale); 3) a. ileocolică; 4) a. colică medie” și a. colică inferioară”. În modelul prezentat, abrevierea termenului sus-numit (opoziția singular/ plural) se folosește de cinci ori într-un enunț. Terminologia farmaceutică abundă în abrevieri, devenite indispensabile activității farmacistului. Medicii, în prescrierea rețetelor, recurg la abrevieri uzuale, unanim recunoscute: *acid – ac.*; *tabletă – tabl.*; *cortex – cort.* etc. Până nu demult, prescrierea rețetelor se făcea în exclusivitate în limba latină, de aceea medicii folosesc și abrevieri în limba savantă: *fiolă = amp.* din latinescul *ampulla*, *ae, f*; *lichid = liq.* din *liquor*, *is*; *apă pură = aq. purif.* din

aqua purificata etc. Manualul *Limba latină și bazele terminologiei medicale* [25, 2006, p. 277-278] prezintă 69 de abrevieri „admisibile în prescrierea rețetelor și a bonurilor de comandă”.

Așadar, matricea terminogenică a inventarului terminologic în medicină relevă: procedee morfologice (derivare, compunere, compunere prin afixoidare); procedee sintagmatice (sintagme fixe, sintagme relativ fixe, sintagme libere); procedee bahigrafice (abreviere, trunchiere); procedee semantice, împrumuturi directe, împrumuturi indirecte etc.

În **Capitolul 5. Fenomene semantice în terminologia medicală** sunt reflectate relațiile de sinonimie, antonimie, omonimie, paronimie, hipo-/ hiperonimie, identificându-se etiologia lor. În terminologia medicală acestea sunt considerate tare, deoarece reduc din precizia și univocitatea termenilor medicali.

Valența funcțională este capacitatea termenului de a se înscrie în sfera funcțională terminologică; un termen dintr-o serie sinonimică există *in vivo*; altul – doar *in vitro*. Un exemplu de selecție funcțională: în secolul al XVI-lea, fiecare dintre cei doi mușchi de pe partea posterioară a gâtului și a umărului era numit *musculus Capucini* sau *musculus cucullaris* (literalmente: *mușchiul Capucini* sau *cucular*; de la „glugă, capișon; parte a vestimentației călugărești”), supranumit de către Iozef Ghirtli *musculus religiosus*. Mai târziu, Andreas Vesalius propune o nouă denumire a mușchiului, care definea *de facto* funcția acestuia: *musculus inter scapulae motores secundus* (al doilea mușchi în mobilitatea scapulei), care nu a fost acceptată. Actualmente, se utilizează termenul *mușchi trapez*, pus în circulație începând cu secolul al XVI-lea.

În prezenta lucrare s-au identificat situații de sinonimie prezente în terminologia medicală, definind sinonimia termenilor prin „diferența” (parțială) formală a unităților lexicale: a) nivel formal: *migrenă* – *micranie*; b) nivel derivațional: *migrenă* (*migrenos*, *-oasă*, *migrenoid*) versus *micranie* (invariabil); c) nivel etimologic: *migrenă* < fr. *migraine* = *micranie* < ngr. *micrania* = *cefalee* < fr. *céphalée* < gr. *kephale* „cap” = *cefalalgie* < fr. *cephalalgie* < gr. *kephale* „cap” + < gr *algos* „durere”. Uneori în descrierea afecțiunii sunt prezenți termeni sinonimici: ex., „sindrom *cefalgic migrenos*”, medicamentul *Holidor* este prescris în „cefalalgie, migrenă” etc. Sinonimia se instalează în contextual traducerilor din alte limbi: din italiană – *micranie*; din franceză – *cefalgie*; din engleză – *cefalodinie* etc.; d) nivel funcțional (sfera de utilizare): durere de cap = migrenă = cefalee etc. Or, sinonimia terminologică se axează pe capacitatea diferitelor unități terminologice de a desemna una și aceeași noțiune specializată și de a o suplimenta, exprimând diverse valori în asociere cu alte unități terminologice.

O sinonimie specifică terminologiei medicale este sinonimia „savantă”: a) la nivel de elemente terminologice – „jocul” acestora poate modela sinonimia perfectă, rar atestată în alte domenii de activitate: *megalocardie* = *cardiomegalie*, cu mici diferențe de formă.

Existența dubletelor greco-latine favorizează stabilirea unor relații semantice de sinonimie între segmente lexicale aparte ale cuvântului format prin afixoidare. O particularitate a termenilor afixoidați este stabilirea unor relații semantice (aici, sinonimie) între anumite segmente ale acestora:

a) relații de sinonimie pentru elementul prim al cuvântului: *adipurie* (< lat. *adipis* „grăsime” + < gr. *ouron* „urină”) = *lipurie* (< gr. *lipos*, „grăsime” + < gr. *ouron*, „urină”); *angiografie* = *vasografie*; *galactoterapie* = *lactoterapie*; *histerografie* = *metrografie* etc.

Tot aici menționăm relația de sinonimie pentru elemente preluate din limba română: *crioterapie* = *frigoterapie*; *nămoloterapie* = *frangoterapie* etc.

b) relații de sinonimie pentru elementul secund al cuvântului: *glosalgie* (< gr. *glossa*, „limbă” + < gr. *algos* „durere”) = *glosadenie* (< gr. *glossa* „limbă” + < gr. *dynia* „durere”); *hemoragie* (< gr. *haima* „sânge” + < gr. *rrhagia* „ruptură”) = *hemoree* (< gr. *haima* „sânge” + < gr. *rrhea* „scurgere”) relație sinonimică atestată, deocamdată, în limbajul medical.

În pofida faptului că „numele cu referent concret nu au antonime”, în terminologia medicală antonimia are o existență, fie și limitată. Sunt atestate, în special, situații de antonimie între termeni cu aceeași rădăcină. Antonimia „savantă” sau la nivel de elemente terminologice se instalează între a) termenii medicali formați prin afixoidare, fiind o altă particularitate a terminologiei medicale: *homeopatie* (< gr. *homo* „similar” + < gr. *patia* „boală”) ≠ *alopatie* (< gr. *allo* „diferit” + < gr. *patia* „boală”); *autoplastie* ≠ *aloplastie* etc.; b) termeni medicali derivați: *hiperglicemie* ≠ *hipoglicemie* etc.

Variabilitățile *inter-* și *intradisciplinare* generează cameleonismul semantic al unităților terminologice, prin mărirea gradului de flexibilitate semantică; desemantizarea (parțială sau totală) permite noi includeri semantice și este generatoare de așa fenomene semantice ca omonimia, paronimia etc. Conform datelor prezente în literatura de specialitate, 2540 de cuvinte-omonime, atestate în *Marele Dicționar Oxford*, 2286 (89%) sunt formate în baza unui singur radical; 230 (9,1%) – în baza a două radicale; 24 (0,9%) – în baza mai multor radicale. Astfel, se arată predispoziția cuvintelor formate dintru-un singur radical de a forma omonime.

Paronimia „savantă” este o altă particularitatea a terminologiei medicale și o țară a acesteia. O singură literă (segment foncic) poate genera erori enorme: *nevrotomie* „secționare chirurgicală a unui nerv” versus *nefrotomie* „deschidere chirurgicală a rinichiului pentru îndepărtarea calculilor”; *vasotomie* „secționare chirurgicală a vaselor deferente (< lat. *vas* „canal” + < gr. *tome* „tăiere”) versus *vasectomie* „resecție a canalelor deferente” (< lat. *vas* „canal” + < gr. *ektome* „excizie”) etc.

Hiponimia și hiperonimia în terminologia medicală exteriorizează fenomenul de interacțiune logică ierarhică a unităților conceptuale: medicină → I. anatomie (→ sisteme de organe → organe → țesuturi → celule etc.) etc.

Așadar, sistemul terminologic este unul deschis, viabil. „Procesul de creație” și de „modelare” a lumii generează prezența în terminologia medicală a fenomenelor semantice.

În **Capitolul 6. Etimologia și metafora în terminologia medicală** sunt reflectate noțiunile de nominație și de denominație în explicarea procesului de „creare” a metaforei medicale. Sunt analizați termeni medicali – metafore în funcție de anumite criterii de clasificare. Este elucidată metafora ca unul dintre cele mai productive procedee de formare a termenilor medicali. Esența metaforei rezidă în înțelegerea unei noțiuni prin intermediul termenilor care exteriorizează alte noțiuni. În lucrarea sa fundamentală *Încercare asupra semasiologiei limbei române* (1887), Lazăr Șăineanu se referă la creațiile metaforice, creații care sunt analizate și ca efecte ale generalizării (sau „limitării”) cuvintelor aparținând „primitiv” (= originar) „limbii agricole”, „graiului ciobănesc”, celui „vânătoresc” și, respectiv, ale „scăderii sensului” prin scăpătarea desăvârșită a titlurilor și a rangurilor străine” etc. [apud 18, p. 127].

Analogia și asocierea între diverse categorii conceptuale stau la baza metaforelor cognitive. Nominațiile metaforice se ajustează la sistemul terminologic medical și concomitent „impun propriul sistem axat pe modele metaforice conceptuale” oferind termenilor capacitate funcțională. **Așadar, metafora este una dintre cele mai uzuale modalități de a modela realitatea, iar metaforizarea este un fenomen cognitiv, care implică mecanisme gnoseologice universale la nivel conceptual.**

O altă clasificare include **metafora structurală** (metaforizare la nivel de structură) și **metafora orientativă** (metaforizarea la nivel de sistem, după modelul unui alt sistem). Descriind metafora orientativă, George Lakoff și Mark Jonson în *Metaphors We Live By* [70, 1990, p. 387-415], se axează pe opozițiile polare (în special, proiecția spațială): „sus” = „jos”; „interior” = „exterior”; „central” = „periferic”; „profund” = „superficial” etc. în baza naturii fizice universale.

Exemple pentru polaritatea „jos” = „sus”: *nostalgie și pesimism* (= omul este înclinat spre pământ, merge mereu cu capul aplecat) ≠ *optimism* (= ținută corectă, mers țănoș); *stare de boală* (= dorința de a sta culcat, apatie) ≠ *stare de sănătate* (= inspirație, creație); *inconștiență* (= stare de comă) ≠ *conștientă* etc.

Menționăm caracterul relativ al metaforelor orientative: în caz de febră – temperatura corporală crește; aceasta indică polaritatea „jos” (= boală) și nu „sus” și *viceversa*. O expresie greșită, dar devenită uzuală în articolele de medicină este: *După tratament...boala s-a ameliorat...* Indicele *s-a ameliorat* arată polaritatea „sus”, care, *de facto*, în raport cu starea de sănătate, este polaritatea „jos” etc.

Cercetătorii delimitează trei etape în procesul de metaforizare a unei unități terminologice [71, 1988, c. 134-136].

Etapa I – selectarea cuvântului (limba comună/ termen dintr-un domeniu de activitate) în funcție de anumite criterii translingvistice: contextul empiric/ funcția comună a doua obiecte eterogene: rolul lui *pylorus* (la greci, *pyloros*) era acela de a pazi intrarea în casa grecească/ romană – în context medical, *pilorul*, „păzește”, controlează intrarea în intestin ; identitatea/ coreferința: *thorax* desemna platoșa luptătorilor greci – în medicină *toracele* definește „cavitatea situată în partea superioară a trunchiului” ; trăsături distinctive: de la *agora* „piața supraaglomerată a grecilor” s-a format termenul *agora(fob)*. Piețelor grecești se făceau în spațiu deschis, public. *Distincția semantică* a generat selectarea cuvântului uzual. În terminologia psihiatrică, *agora(fob)* „teamă irațională de spațiile deschise”) [60, 2013, p. 25-29].

Etapa II – cconceptualizarea. Cuvântul-sursă (de la care se transpoziționează semnificația) reprezintă „un model” de cunoaștere a noțiunii-receptoare.

Etapa III – fixarea unității nominative (separarea semantică). Unitate nominativa nouă deține o „valoare” nominativa independenta (o nouă definiție), obține statutul de termen și se integrează în sistemul funcțional terminologic.

Nu întotdeauna termenii-metaforă se înscriu în uzul terminologic. Descoperind *dioxidul de carbon*, olandezul Iohann Van Helmont (1577-1644), îl numește *spiritus silvester* „spiritul pădurii”, pentru că este emanat în timpul arderii ghindelor de stejar. Numele zeului *Mars*, în medicina antică, denumea elementul chimic *Fe*; termenul *martialis* este sinonim cu *ferrugineus* etc.

Având drept reper clasificările prezente în literatura de specialitate (metafora „esenței” și a substanței, metafora „spațiului limitat”), în lucrare s-a delimitat și metafora „spațiului nelimitat”. Astfel, în clasificarea metaforei, s-a ținut cont de două criterii: a) metafora la nivel de microunivers (spațiul limitat, substanța); b) metafora la nivel de macrounivers (spațiul „nelimitat”, spirit), care presupun alte subcriterii (metafora ambianței; metafora sacră etc.), menționate în literatura de specialitate.

Conform acestei clasificări au fost analizați 112 termeni-metaforă, dintre care: 48 de termeni anatomici; 41 de termeni clinici; 20 de termeni farmaceutici; 3 termeni utilizați în terminologia medicinei preventive.

Capitolul 7. Terminologia medicală in vivo tratează aspecte aplicative ale terminologiei medicale și relevă modalitățile de funcționare *in vivo* (formule savante, procesul de predare/ învățarea a terminologiei medicale, eventuale greșeli în utilizarea termenilor medicali în articolele de medicină. Este relevată funcția terminologică a limbii latine: a) limbă de comunicare în medicină (termeni latini, formule savante în pedagogia medicală, prescripții

medicale în limba latină etc.); b) limbă-sursă de extragere, creare de noi termeni, la nivel internațional. Formulele savante reprezintă una dintre formele de pedagogie medicală.

. Pentru a releva unele particularități în funcționare terminologiei medicale în limba română, au fost elaborate două chestionare, care au inclus aspecte de medicină (limbaj medical, terminologie medicală – populară, națională, universală – fundamente greco-latine în terminologia medicală etc.), implementate în două eșantioane de medici a câte 102 intervievați, anul de studiu 2014-2015. Rezultatele sunt prezentate în paragraful *Termenul medical „semn viu” al sistemului terminologic medical (medicinii despre medicină; evaluarea chestionarelor)*. În selectarea nivelului în care s-ar integra terminologia populară, medicii au manifestat „creativitate”: parte integrantă a terminologiei medicale naționale – 54/ 59,9%; parte integrantă a terminologiei medicale internaționale – 48/ 47%. Respondenții, care au optat pentru includerea acesteia în terminologia internațională, au argumentat alegerea prin faptul că mulți termeni medicali cu statut internațional au devenit „popolari”: *diaree, angină, apendicită, gastrită, febră* etc.; pacienții folosesc mai puțin regionalisme (sau deloc) din frica de a nu fi înțeleși de către medici, ceea ce ar pune în pericol șansa de a se însănătoși, și tind a se exprima „științific”. Astfel, la nivel de comunicare medic – pacient; tendința „de a se înțelege” este bilaterală; medicul se străduiește să se exprime accesibil, pentru o mai corectă diagnosticare, iar pacientul se străduiește să vorbească în „limba medicului”; ambii acționează în baza comuniunii de interese – *a trata și a se trata*.

Influența terminologiei medicinei universale este semnificativă în formarea terminologiei medicale naționale (51/ 47,2%); Terminologia medicală se însușește odată cu însușirea cunoștințelor de medicină (68/ 63%); Cunoașterea termenilor latini este importantă în asimilarea cunoștințelor de medicină și a terminologiei medicale (62/ 57,4%) etc. Respondenții sunt conștienți de faptul că suportul greco-latin este fundamental în însușirea terminologiei medicale, nivel internațional (80/ 74%).

Bilingvismul existent în Republica Moldova, studiile de medicină făcute, în mod obligatoriu până nu demult, în limba rusă, dezvoltarea vertiginoasă a medicinei, avalanșa de noi termeni medicali etc. sunt cauzele atestării în literatura medicală a erorilor de vocabular, de gramatică etc.; paragraful *Terminologia medicală în text – „diagnosticarea” și „terapia” erorilor* conține unele dintre cele mai frecvente erori atestate în literatura de specialitate.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Abordarea complexă a procesului de formare, stabilire și de funcționare a terminologiei medicale în limba română, retrospectivă și perspectivă (aspecte diacronic-structural și sincronico-funcțional) în contextul internaționalizării terminologiei medicale a permis a concluziona:

1. Limbajul specializat presupune: lexicul neterminologic, lexicul științific, lexicul terminologic. Necesitatea terminologică survine din necesitățile sociale de a cunoaște, de a recunoaște și de a manipula „lucrurile” specifice fiecărui domeniu de activitate. Termenii medicali reflectă cunoașterea, înțelegerea și precizarea „lucrurilor” medicale și a numelor lor și, în totalitatea lor, formează terminologia medicală. „Modelarea” sistemului terminologic (aici, medical) se realizează la: a) nivel lingvistic (cuvântul și sensul cuvântului; interacțiunea lexicală); b) nivel extralingvistic (conceptualizarea lumii; teoria cunoașterii, structurarea și organizarea conceptelor); c) nivelul reprezentărilor. Fenomenele de terminologizare, determinologizare și de reterminologizare oferă sistemului terminologic viabilitate și vitalitate [30, 2013, p. 35-38; 28, 2015, p. 118-126; 43. 2014, p. 526-535; 48, 2015, 320-325].

2. Raportate la tridimensionalitatea limbii (*cuvânt* → *obiect*; *cuvânt* → *cuvânt*, *cuvânt* → *ego hic nunc*), unitățile terminologice se atașează la dimensiunea *cuvânt* → *obiect*. În mecanismul de formare a termenilor, unitățile terminologice se atribuie la dimensiunea semantică în asociere cu dimensiunea sintactică. Unitățile terminologice sunt categorisite în autonome (termenul) și neautonome (elementul terminologic). Termenii medicali sunt *unități terminologice autonome* care aduc cunoștințe suplimentare despre „lucrurile” medicale și asigură comunicarea specializată în medicină. Elementele terminologice sunt unități terminologice neautonome de origine greco-latină, care inițial aveau un sens lexical plin, iar *in statu praesenti* sunt elemente de constituire a termenului medical; în structura morfematică a limbii, elementele terminologice sunt afixoide. S-au identificat criteriile de compatibilitate a elementelor terminologice de a forma un lexem nou la nivel de: variante fonetice, variante semantice, comunitate de origine, funcționalitate. De asemenea, s-a realizat clasificarea unităților terminologice medicale în funcție de criteriile: formal, morfologic, etimologic, semantic, funcțional etc. Inventarierea elementelor terminologice care formează corpul medical (conform *Dicționarului actualizat de neologisme*, 2013) a relevat următoarele: sunt explicate 1401 (100%) elemente terminologice și 585 de variante ale acestora, dintre care 1165 (83,2%) de elemente și 543 de variante formează terminologia medicală. Din 1165 (100%) de elemente terminologice/ afixoide-invariante, care formează sistemul terminologic medical, 806 (69,1%) sunt de origine greacă, 352 (30,3%) – de origine latină, 7(0,60%) – de alte origini; ceea ce demonstrează vitalitatea limbilor savante în procesul de creare a terminologiei medicale. În funcție de limba de împrumut: 1129 (96,9%) (inclusiv, 21 preluate din limba germană) sunt împrumuturi din limba franceză; 25 (2,14%) – din limba engleză; 11 (0,96%) – din limba italiană; din totalul de 1165 (100%) de elemente terminologice/ afixoide-invariante, utilizate în terminologia medicală, 826 (70,9%) sunt prefixoide, 233 (20,0%) – afixoide ambipoziționale; 106 (9,1%) – sufixoide [30, 2013, p. 35-38; 42, 2014, p. 357-362; 50, 2014, p. 23-25].

3. Crearea termenilor medicali se face la: a) nivel național (terminologia medicală românească) și b) nivel internațional (împrumuturile constituite în baza elementelor greco-latine ușor se integrează în limbile indo-europene). Împrumuturile terminologice, o dată îmbrăcând haina națională, se includ în terminologia națională. Termenii, rezervându-și statut de „internaționalisme” și unul interlingvistic, facilitează unificarea, planificarea, standardizarea terminologiei medicale. S-a propus interpretarea interferenței național/ internațional printr-o analiză a termenului *boală* (terminologia națională) și a elementului savant *pato-*, *-pat*, *-patie* < gr. *pathos*, *patheia* „boală, suferință” (terminologia internațională) [33, 2014, 178-181; 29, 2014, p. 266-272; 52, 2016, p. 154-159].

4. S-au identificat, interpretat și analizat elementele de terminologie medicală, prezente în *Letopisețul Țării Moldovei* (Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce) și în romanul alegoric *Istoriia Ieroglifică, în douăsprădzece părți împărțită, așijderea cu 760 de sentenții frumos împodobită, la începătură cu scară a numerelor dezvălitoare. Iară la sfârșit cu a numerelor streine tâlcuitoare* de Dimitrie Cantemir), pentru o prezentare integrală a procesului de formare și stabilire a terminologiei medicale în limba română [35, 2016, p. 71-74; 40, 2016, p. 745-754].

5. Dubletele greco-latine (unități lingvistice de origine greacă și latină cu același sens) se stabilesc în perioada bilingvismului greco-latin) sunt prezente în ambele terminologii, națională și internațională. Disoluția limbii latine în română, spaniolă, portugheză, franceză etc. a generat formarea terminologiilor naționale, iar limba greacă, conservată, a fundamentat terminologia internațională. Așadar, componentele latine formează terminologia națională; componentele grecești ale dubletelor, de la care derivă cele mai multe elementele terminologice se înscriu în terminologia internațională. S-a realizat analiza (niveluri diacronic, sincron) unora dintre cele mai reprezentative dublete în terminologia medicală, niveluri național și internațional: a) dubletele < lat. *vita*, *ae, f* și < gr. *bios* „viață” și < lat. *mors*, *mortis*, *f/ mortuus*, *a, um* și < gr. *thanatos/ nekros* „moarte”; b) dubletul < lat. *vas*, *is, n* și < gr. *angeion*, *itis* „vas”; c) dubletele greco-latine < lat. *anima*, *ae, f* și < gr. *psykhe* „suflet” și < lat. *cor*, *cordis*, *n* și < gr. *kardia* „inimă”; d) dubletul < lat. *sanguis*, *inis, m* și < gr. *haima*, *haimatos* „sânge”; e) dubletele < lat. *digitus*, *i, m* = < gr. *dactylus*, *i, m* „deget” și < lat. *manus*, *us, f* = < gr. *cheir*, *kheir*, *ros* „mână”. Inventarierea dubletelor greco-latine utilizate în terminologia medicală a arătat: din totalul de 164 (100%) de dublete greco-latine, 108 (66%) denumesc segmente anatomice ale corpului uman, 41 (24,4%) de dublete denumesc „lucruri” care se înscriu în terminologia clinică, 15 (9,6%) dublete – în cea farmaceutică. De la 164 de dublete s-au format 169 (100%) de elemente terminologice, inclusiv 95(56,2%) de afixoide ambipoziționale; 64 (37,9%) de prefixoide și 10 (5,9%) sufixoide [49, 2014, p. 212-222; 31, 2016, p. 40-45, 32, 2014, p. 132-139; 39, 2015, p.

231-245, 33, 2014, p. 178-181; 34, 2014, p. 142-146; 47, 2015, p. 355-361; 51, 2015, p. 218-226].

6. Cunoașterea „lucrurilor” medicale implică numele (substantivul), calitatea (adjectivul), acțiunea (verbul). Criteriile de clasificare propuse au fost următoarele: formal, morfologico-derivational, etimologic, semantic etc. S-a realizat atestarea raportului nume/ calitatea/ acțiune într-un articol ordinar de medicină; din totalul de 856 (100%) de cuvinte utilizate, 302 (35,2%) sunt substantive, 268 (31,3%) sunt adjective, 87 (10,1%) sunt verbe și 199 (23,4%) de cuvinte se includ în categoria altor părți de vorbire (adverbe, prepoziții, conjuncții, numerale). Continuitatea limbilor savante greacă și latină la nivel de normalizarea a terminologiei medicale s-a demonstrat prin analiza unui text de medicină: din 2351 de cuvinte, 1105 sunt termeni cu statut internațional. Sursele de extragere sau de formare a termenilor medicali sunt: a) preluarea termenilor din limbile savante; b) cuvinte din vocabularul fundamental al limbii române; c) relexicalizarea elementelor terminologice; d) telescopajul; e) combinarea secvențelor fonice cu lexeme latinești; f) abrevierea etc. Matricea terminogenică a inventarului terminologic în medicină relevă: procedee morfologice (derivare: *oscioare, lobul* etc., compunere: *insulinodependență, viruso-rezistență* etc, compunere prin afixoidare: *hemostază, hematologie* etc.); procedee sintagmatice (sintagme fixe: *coloană vertebrală, sept nazal* etc., sintagme relativ fixe: a) *cutie craniană, cutie toracică* etc.; b) eponime: *Boala Botkin; sindromul Landry* etc.; sintagme libere: *poziție anterioară, localizare retrosternală* etc.); procedee bahigrafice (abreviere: TBC „tuberculoză”, HV –, „hepatită”; telescopaj: *alicament, medicaliment*); abreviere specializată: *a. colică medie, aa. pancreaticoduodenale inferioare* etc.); procedee semantice (specializare: *abducție, inervație, ectomie, stazie* etc.; preluare din alte domenii: *empatie, corion* etc.; metaforizare: *saua turcească, sindromul Alice în împărăția oglinzilor* etc.); împrumuturi directe (limba franceză: *dren, drenaj* etc.; limba engleză: *clearance, by-pass* etc.; etimologie savantă: *hepar, pulmon, dolor* etc.); împrumuturi indirect: fran. *Pomme d'Adam*; rom. *mărul lui Adam*; engl. *Adam's ample* etc.

7. Sistemul terminologic este unul deschis, viabil. „Procesul de creație” și de „modelare” a lumii generează prezența în terminologia medicală a fenomenelor semantice (sinonimia, antonimia, omonimia, paronimia etc.). S-au identificat situații de sinonimie prezente în terminologia medicală, având drept reper stabilirea relației de sinonimie prin „diferența” (parțială) formală a unităților terminologice. În pofida faptului că „numele cu referent concret nu au antonime”, în terminologia medicală antonimia are o existență, fie și limitată. Sunt atestate, în special, situații de antonimie între termeni cu aceeași rădăcină. Antonimia „savantă” sau la nivel de elemente terminologice se instalează între a) termenii medicali formați prin afixoidare, fiind o altă particularitate a terminologiei medicale: *homeopatie* (< gr. „similar” + < gr. *patia* „boală”) ≠ *alopatie* (< gr. *allo* „diferit” + < gr. *patia* „boală”); *autoplastie* ≠ *aloplastie* etc.; b) termeni

medicali derivați: *hiperglicemie* ≠ *hipoglicemie* etc. Variabilitățile *inter-* și *intradisciplinare* generează cameleonismul semantic al unităților terminologice, prin mărirea gradului de flexibilitate semantică; desemantizarea (parțială sau totală) permite noi includeri semantice și este generatoare de așa fenomene semantice ca omonimia, paronimia etc. Hiponimia și hiperonimia în terminologia medicală exteriorizează fenomenul de interacțiune logică ierarhică a unităților conceptuale: medicină → anatomie (→ sisteme de organe → organe → țesuturi → celule etc.) etc. Dintre tarele terminologiei medicale, menționăm: eponimania (1469 de termeni eponimici, dintre care 681 de eponime sunt denumiri de boli; 777 – denumiri de sindrom; 11 termeni – denumiri de simptom); abrevierile (peste 2000 de abrevieri), fenomenele semantice etc. [50, 2014, p. 23-25; 45, 2015, p. 878-885; 46, 2016, p. 164-169; 42, 2014, p. 357-362].

8. „Creativitatea” terminologică în procesul de „dreapta potrivire a numelui” în medicină se axează, în special, pe metaforizare ca fenomen cognitiv, care implică mecanisme gnoseologice universale la nivel conceptual. S-a propus o clasificarea distinctă a metaforei medicale, axată pe metafora „esenței” și a substanței, metafora „spațiului limitat”, metafora „spațiului nelimitat”, delimitând: a) metafora la nivel de microunivers (spațiul limitat, substanța); b) metafora la nivel de macrounivers (spațiul „nelimitat”, spirit). Conformă acestei clasificări au fost analizați 112 termeni-metaforă, dintre care: 48 de termeni anatomici; 41 de termeni clinici; 20 de termeni farmaceutici; 3 termeni utilizați în terminologia medicinei preventive [36, 2013, p. 83-84; 37, 2013, p. 365-368; 53, 2015, p. 118-120].

9. Limba latină rămâne a fi „limbă de comunicare” prin excelență, de predare/ învățare a materiei de medicină. Limba latină își menține funcția nominativă și poziția permanentă în terminologia medicală, având o funcție specifică – funcția terminologică. Într-un articol de medicină s-au atestat 15 termeni anatomici în limba latină. Au fost analizate unele dintre cele mai frecvente expresii latine utilizate în terminologia medicală în funcție de disciplinele medicale: anatomie, clinică, farmacie. Limba latină își asigură și continuitatea sa în terminologia medicală în limba română și favorizează integrarea acesteia în „cunoașterea” medicală universală [42, 2014, p. 357-362; 39, 2015, p. 231-245].

10. S-au relevat unele aspecte aplicative ale terminologiei medicale, funcționarea *in vivo* (procesul de predare/ învățarea a terminologiei medicale, eventuale greșeli în utilizarea termenilor medicali în articolele de medicină, opiniile mediciniștilor, pentru care cunoașterea terminologiei medicale este esențială în formarea lor profesională). S-au realizat două chestionare, care au inclus aspecte de medicină (limbaj medical, terminologie medicală – populară, națională, universală – fundamente greco-latine în terminologia medicală etc.), implementate în două eșantioane de mediciniști a câte 102 intervievați, anul de studiu 2014-2015

[41, 2014, p. 191-199; 44, 2009, p. 63-64, p. 72-73; 38, 2012, p. 565-568]. **În baza demersului pot fi făcute și unele recomandări:**

1. Prezenta lucrare poate servi drept ghid pentru activități de actualizare, ordonare, unificare a terminologiei de specialitate, poate fi utilizată drept reper în activitatea de formare a noi termeni, acolo unde este motivată această necesitate (procesul de creare conștientă a termenilor de către *doctus cum libro*).

2. Inventarierea elementelor terminologice medicale (1165) prezintă un material factic, analiza acestora implică aspectele etimologic, morfologic, disciplinar etc. Anexele 1, 2 oferă posibilități de valorificare a sensurilor lexicale, de apreciere a gradului de estompare a sensului primar, în situații de conjuncție sau de disjuncție semantică.

3. Rezultatele cercetării pot fi aplicate în procesul didactic din instituțiile de învățământ superior, în special în studierea problemelor de terminologie, în crearea unei metodologii de însușire conștientă a terminologiilor, la întocmirea îndrumărilor metodice, în soluționarea problemelor terminologice, în conceptualizarea valorilor terminologice, subordonate valorilor interculturale în procesul de predare/ învățare în instituțiile de învățământ

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Andrei N. Dicționar etimologic de termeni științifici. București: Editura științifică și enciclopedică, 1987. 291 p.
2. Arnaudov G. Terminologia medica polyglota en cinq langages. Latinum, русский, français, deutsch. Sofia, Bulgaria: Editio Medicina et Physcultura, 1979. 943 p.
3. Avramescu A. Dicționar Cronologic al Științei și Tehnicii Universale. București: Ed. Științifică și Enciclopedie, 1979. 813 p.
4. Aspirina. http://www.sfatulmedicului.ro/medicamente/aspirin-comprimate_11139 (vizitat 20.05.2018).
5. Bârlea G. Introducere în studiul latinei creștine. București: Editura Grai și Suflet – cultura rațională, 2000. 223 p.
6. Bejenaru V., Bejenaru G. Dicționar medical rus-român. Chișinău: Editura enciclopedică „Gh. Asachi”, 1991. vol. I. 480 p.; vol. II. 429 p.
7. Bidu-Vrăncianu A. Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte. București: Editura Universității din București, 2007. 265 p.
8. Bouveret M. Approche de la dénomination en langue spécialisée. În : Meta, XLIII, 3, 1998, p. 1-18.
9. Brătescu Gh. Dicționar cronologic de medicină și farmacie. București: Editura Științifică și Enciclopedică. 1975. 368 p.
10. Cabré M. Teresa *La terminologie, une discipline en évolution: le passé, le présent et quelques perspectives*. p. 1-12, www.upf.edu/pdi/df/teresa.../ca07passe.pdf (vizitat 20.05.2018).
11. Ciobanu F., Hassan F. Formarea cuvintelor în limba română. Compunerea. vol. I. București: Editura Academiei Române, 1970. 332 p.
12. Coșeriu E. Lecții de lingvistică generală. Chișinău: Arc, 2000, 302 p.
13. Cottez H. Dictionnaire de structures savant: Éléments et modèles de formation, 2-e ed. revue et complétée. Paris: Robert, 1980. 516 p.
14. Curs de Chirurgie, UMF, Iași, 2016.
15. Cusin-Berche, F. Le lexique en mouvement: création lexicale et production sémantique. În: Langage Revue trimestrielle. Paris, 1999, décembre. p. 5-25.
16. Dauzat Al. Dictionnaire étymologique de la langue française. Paris: Librairie Larousse, 1938. 824 p.
17. Dubois J., Janannon G. Grammaire et exercices de grammaire. Paris: Larousse, 1956, p. 8-13.
18. Dumistrăcel St. Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1980. 252 p.
19. Depecker L. Entre signe et concept: éléments de terminologie générale. Paris: Presses Sorbonne Nouvelle, 2002. 198 p.
20. Flaișer M. Introducere în terminologia medicală românească. Iași: Alfa. 2001. 172 p.
21. Holomanova, A., Ivanova, A., Bruckneva, I. History of medicine. În : Proceedings of the American philosophical society, vol. 94. –Nr. 4 (august 25, 1950). p. 364-368.

22. Letopisețul Țării Moldovei, Chișinău, Editura Hyperion, 1990, 360 p.
23. Lupuleasa D., Popovici Iu. Tehnologie farmaceutică. Chișinău: Editura Polirom, 2011. 720 p. vol. I p. 1-22 documents.tips/ documents/ evoluția medicamentului.html (vizitat 21.05.2018).
24. Marcu Fl. *Dicționar Actualizat de Neologisme*. București: Editura Saeculum I. O., 2013. 1078 p.
25. Mârza E. et al. *Limba latină și bazele terminologiei medicale*, Chișinău, CEP Medicina, 2006.
26. Meyer I., Mackintosh K. L'entraînement du sens terminologique, aperçu du phénomène de la déterminologisation. În: *Le sens en terminologie*, Lyon: Prés Universitaire de Lyon, 2000, p. 23-27.
27. Melnic V. Terminologia clinică în limba latină. Chișinău: Casa Limbii Române, 2002. 42 p.
28. Mincu E. Aspects regarding Romanian medical terminology. În: *The Proceedings of the International Conference Globalization, Intercultural Dialogue and National Identity*. Volume no. 2, Debates on Globalization. Approaching National Identity through Intercultural Dialogue. Ed.: Iulian Boldea. Tîrgu-Mureș: Arhipelag XXI, 2015, p. 118-126.
29. Mincu E. The Romanian medical language in the context of the universal value. În: *The Proceedings of the International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*. Volume no. 2, 2014. Tîrgu-Mureș: Arhipelag XXI Press, 2014, p. 266-272.
30. Mincu E. Аффиксоиды в неологизации медицинского языка. În: *Language of preservation and development of cultural values. Peer-reviewed materials digest (collective monograph)*. London, 2013, p. 35-38.
31. Mincu E. Dublete greco-latine în terminologia medicală românească, În: *Studia Universitatis Moldaviae, Colocviul Internațional Dialogisme et polyphonie dans les langages de spécialité – vers une socioterminologie dynamique*. Seria științe umanistice. 2016, nr. 4 p. 40-45.
32. Mincu E. Dubletele greco-latine în formarea limbajului medical. pp. 132-139. În: *Probleme actuale de lingvistică română: In honorem profesorului universitar octogenar Anatol Ciobanu: Materialele simpozionului cu participare internațională*, Chișinău: CEP USM, 2014, 384 p.
33. Mincu E. Terminologia medicală – între național și internațional. În: *Dimensiunile comunicării în contextul integrării europene a Republicii Moldova. Materialele Conferinței Naționale cu Participare Internațională (11 aprilie 2014)*,. Editura ASEM, Chișinău, 2014, p. 178-181.
34. Mincu E. Dubletele greco-latine în dezvoltarea limbajului medical. În: *Philologia*. 2014, nr. 1-2, p. 142-146.
35. Mincu E. Elemente de terminologie medicală în Letopisețul Țării Moldovei (Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce). În: *Materialele conferinței jubiliare USM – 2016 Conferința științifică națională cu participare internaț. "Integrare prin cercetare și inovare": Rezumate ale comunicărilor*. Ch.: CEP USM, 2016.
36. Mincu E. et al. Etimologii greco-latine în terminologia medicală. În: *Curierul medical*. 2013, nr. p. 83-84. ISSN 1857-0666.
37. Mincu E. et al. Figuri mitologice în formarea termenilor medicali. În: *Analele științifice USMF „Nicolae Testemițanu”*. 2013, p. 365-368.
38. Mincu E. et al. Predarea – învățarea limbii române și a limbajului medical între tradiție și inovație. În: *Anale științifice ale USMF „Nicolae Testemițanu”*. 2012, vol. II. p. 565-568.
39. Mincu E. Fundamente greco-latine în terminologia medicală românească. În: *Simpozionul internațional GRIGORE BOSTAN - 75 „Probleme actuale de filologie română”*. Чернівці: Місто, 2015, p. 231-245.
40. Mincu E. Începuturile terminologiei medicale românești. În: *Globalization and National Identity. Studies on the Strategies of Intercultural Dialogue*, vol. 3. Ed.: Iulian Boldea. Tîrgu-Mureș: Arhipelag XXI, 2016, p. 745 -754.
41. Mincu E. Limbajul medical în contextul didacticii moderne. În: *Valorificarea experienței profesionale: de la practica pedagogică la atestarea cadrelor didactice., conf. șt.-practică naț.* Chișinău, 2014, p. 191-199.
42. Mincu E. Limbajul medical românesc – aspecte de neologizare. În: *Colocviul internațional „Diacronie și sincronie în studiul limbii române”*. Departamentul de Lingvistică și Centrul de Lingvistică Teoretică și Aplicată (CLTA) al Facultății de Litere, București, noiembrie 2013. București, 2014, p. 357-362.
43. Mincu E. Limbă, limbaj specializat – aspecte de neologizare. În: *Colocviul internațional de științe ale limbajului „Eugeniu Coșeriu”*. Lingvistică integrală – multilingvism – discurs literar, ediția a XII-a, 19-21 septembrie 2013. Cernăuți. Editori de volum: Sanda-Maria Ardeleanu, Felicia Vranceanu, Ioana-Crina Coroi. Чернівці: ЗЕЛЕНА БУКОВИНА, 2014, p. 526-535.
44. Mincu E. Pagini de cultivare a limbajului medical. *Lexicon de controverse în limbajul medical*. În: *Curierul medical*. 2009, nr. 1, p. 72-73; nr.4, p. 63-64.
45. Mincu E. Sinonimia în terminologia medicală românească (1). În: *The Proceedings of the International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue*, vol. 3, Tîrgu-Mureș: Arhipelag XXI Press. 2015, p. 878-885.
46. Mincu E. Sinonimia în terminologia medicală românească (2). În: *Cercetări actuale de lingvistică română. In memoriam prof. Ion Dumeniuc, 80 de ani de la naștere. Materialele conferinței cu participare internațională, 12 mai 2016*, Chișinău, CEP: USM, 2016, p. 164-169.
47. Mincu E. Terminologia medicală românească – expresie a spiritului universal. p. 355-361. În: *Probleme actuale de lingvistică: Materialele simpozionului cu participare internațională, Chișinău, 15-16 mai 2015. In memoriam Acad. NICOLAE CORLĂTEANU 100 ani de la naștere*. CEP USM, 2015, p. 355-361.
48. Mincu E. The affixoidation phenomenon and the language systems unification. În: *GISAP: Philological Sciences - periodical scientific journal of the International Academy of Science and Higher Education (IASHE, London, UK)*,

- devoted to matters of philology and linguistics. New issues of the journal are published three times a year Philological Sciences is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](#). No 8 (2015), pp. 320-325. <http://gisap.eu>
49. Mincu E. Valori existențiale în limbajul românesc din perspectivă pragmatică. În: La Francopolyphonie. Revue annuelle accréditée B, Numéro 9/ 2014 vol. 1. Contributions du Colloque International L'interculturalité et la pragmatique à travers la linguistique, la littérature, la traduction et la communication, 2014, p. 212-222.
50. Mincu E. Научные греко-латинские элементы для выражения нового в языке. În: Modern linguistic systems as instruments of the reality transformation. Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the LXXVI International Research and Practice Conference in Philological sciences (London, February, 20 – February, 25, 2014), pp. 23 – 25.
51. Mincu E., Bahnaru V. Greek – Latin fundamentals in the development of medical language. În: Studii și cercetări de onomastică și lexicologie (SCOL). 2015, nr. 1-2. Craiova: Editura Sitech, p. 218-226.
52. Mincu E., Bahnaru V. Terminology: Retrospection and Perspective. În: Studii și cercetări de onomastică și lexicologie (SCOL). Craiova: Editura Sitech, 2016, nr. 1-2, p. 154-159.
53. Mincu E. Scientific Greek-Latin elements used to express new things in the language. În: GISAP: Philological Sciences- periodical scientific journal of the International Academy of Science and Higher Education (IASHE, London, UK), devoted to matters of philology and linguistics. New issues of the journal are published three times a year Philological Sciences is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](#). No 7 (2015), p. 118-120. <http://gisap.eu>
54. Parii B. *et al.* Medicamentul de la Adam până la Ștefan cel Mare și Sfânt. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006. 303 p.
55. Protopopescu Pake E. Noul Dicționarul portativu. București: Libraririu Edituru G. Joanide & A. Spirescu, 1870.
56. Rey A. La terminologie: noms et notions. Paris: Le Robert, 1979. 127 p.
57. Rizea M. Polisemia din perspectiva unei terminologii externe, p. 1-8 [rd.softwin.ro/publications/ .../ Polisemia_din_perspectiva_unui_terminologii_externa](http://rd.softwin.ro/publications/.../Polisemia_din_perspectiva_unui_terminologii_externa) (vizitat 26. 04.2017).
58. Roche Ch. Terminologie et ontologie. În: Langages 2005/ 1.nr. 157, p. 48-62.
59. Rosseti Al. Limba română în secolele al XIII-lea – al XVI-lea. În: Materiale și cercetări lingvistice. București: Editura Academiei Române, 1956. 241 p.
60. Rusu V. Dicționar medical, ediția a IV-a revizuită și adăugită. București: Editura medicală, 2013. 2064 p.
61. Samaritan Pompei Gh. *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, vol. I, 1382-1775, București: Tipografia Culturală, 1936.
62. Suman S. *et al.* Conformații spațiale ale bursei omentale. Angioarhitectonica arterei mezenterice superioare cu privire la ischemia mezenterică cronică. În: *Actual issues of morphology*. Materials of the International Scientific Conference dedicated to 70th year anniversary of Nicolae Testemitsanu State University of Medicine and Pharmacy, Chișinău, October, 15-16, 2015, p. 112-119, p. 119-128.
63. Urechea. [ro.wikipedia](http://ro.wikipedia.org) (accesat 20.05.2018).
64. Ursu N. Formarea terminologiei științifice românești. București: Editura științifică și didactică, 1962. 299 p.
65. Ursu T. Limba hronicului lui Dimitrie Cantemir. Chișinău: Știința, 1973. 256 p.
66. [https://www.youtube.com/watch . Fructele - Cantece pentru copii | TraLaLa](https://www.youtube.com/watch?v=Fructele-Cantece-pentru-copii-TraLaLa). (vizitat 20. 05.2018).
67. Даниленко, В. Лексика языка науки. Терминология. Авторефер. дисс. на соиск. учен. степени д-ра филолог. наук. – Москва: АН СССР, Ин-т рус. языка., 1977. 41 с.
68. Дворецкий, И. Латинско-русский словарь. Москва: Издательство Русский язык, 1976. 1096 с.
69. Кубрякова Е. Основы словообразования. Москва: Наука, 1965. 88 с.
70. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. În: Теория метафоры. Москва: Прогресс, 1990, с. 387-415 <http://www.durov.com/linguistics1/lakoff-johnson-90.htm> (vizitat 20.07.2018).
71. Лапина Э.А. *Метафора в терминологии микроэлектроники*. În: Метафора в языке и тексте. Москва, Наука, 1988, с. 134-145.
72. Чинчилай, Г. Соотношение минимальных значимых единиц языковой структуры. Кишинев: Издательство Штиинца, 1975. 222 с.

ADNOTARE (în română, engleză, rusă)

Eugenia Mincu. *Terminologia medicală românească: evoluție și tendințe*; teză de doctor habilitat, Chișinău, 2018.

Structura tezei: teza este alcătuită din Introducere, șapte Capitle, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie (337 de titluri), 240 de pagini de text de bază, 5 anexe (67 de pagini), 7 tabele, 20 de figuri.

Rezultatele obținute sunt publicate într-o monografie, un manual, 36 de lucrări științifice.

Cuvintele-cheie: limbă, limbaj specializat, terminologie medicală, etimologie, evoluție, unități terminologice, afixoid, „creativitate” terminologică, fundamente greco-latine, neologizare, matrice terminogenică.

Domeniu de studii: lingvistică, lexicologie, terminologie, derivatologie, didactică etc.

Scopul cercetării: Scopul tezei este elucidarea procesului de formare, stabilire și de funcționare a terminologiei medicale românești, retrospectivă și perspectivă (aspecte diacronic structural și sincron funcțional) în contextul internaționalizării terminologiei medicale.

Obiectivele de bază ale tezei: explicarea mecanismului de formare, stabilire, funcționare a sistemului terminologic medical ca parte integrantă a limbajului medical; elucidarea simbiozei național/ internațional în formarea terminologiei medicale în limba română printr-un studiu comparativ; identificarea, interpretarea și analiza elementelor de terminologie medicală în *Letopisețul Țării Moldovei*; elucidarea rolului pe care dubletele greco-latine îl dețin în formarea terminologiei medicale în limba română, dimensiunile național și internațional; relevarea unor particularități în formarea terminologiei medicale în funcție de atribuirea unităților terminologice la entitate (substantiv), calitate (adjectiv), acțiune (verb) – nivelul lingvistic etc.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. S-au explicat dimensiunile național/ internațional în funcționarea terminologiei medicale în limba română în baza dubletelor greco-latine. Această abordare poate fi aplicată și la nivel de alte limbi romanice.

Rezultatele principale noi pentru știință și practică obținute. S-a realizat o abordare complexă și holistică a problemei terminologiei medicale în limba română (retrospectivă și perspectivă) printr-un studiu comparativ. Dimensiunile național/ internațional au fost reflectate prin intermediul dubletelor greco-latine care formează terminologia medicală. De asemenea, s-au identificat și s-au explicat deficiențele existente în terminologia medicală (eponimanie, sinonimie, termeni învechiți etc.), s-a elucidat etiologia fenomenelor semantice; s-a relevat funcția terminologică pe care limba latină o deține în medicină, precum și unele probleme în funcționarea terminologiei medicale *in vivo*.

Semnificația teoretică vizează elucidarea dimensiunilor național/ internațional în terminologia medicală în limba română, analiza dubletelor în contextul de internaționalizare a terminologiei medicale, identificarea surselor de neologizare a terminologiei medicale, explicarea etiologică a fenomenelor semantice etc.

Valoarea aplicativă a lucrării poate fi materializată în: a) *studii de terminologie* – activități de actualizare, ordonare, unificare a terminologiilor, inclusiv medicală; b) *Studii de lingvistică*. – inventarierea elementelor terminologice afixoidale prezintă un material factual în descrierea acestora (aspectele etimologic, morfologic, disciplinar etc.); c) *studii de pedagogie* – crearea unei metodologii de însușire conștientă a terminologiilor, la întocmirea de îndrumare metodice, manuale, ghiduri etc.

Implementarea rezultatelor științifice. Soluțiile teoretice și rezultatele practice au fost implementate la USMF „Nicolae Testemițanu”, Cursul de limba română are drept reper manualul E. Mincu *et al. Limba Română. Limbaj medical*, Chișinău, 2012.

ANNOTATION

Eugenia Mincu. *Romanian medical terminology: evolution and trends*; PhD thesis in philology, 2018.

Thesis structure: the thesis is composed of Introduction, seven Chapters, general Conclusions and recommendations, Bibliography (337 titles), 240 pages of basic text, 5 annexes (67 pages), 7 tables, 20 figures.

Obtained results are published in a monography, a book, 35 scientific works.

Key-words: language, specialized language, medical terminology, etymology, evolution, terminological units, affixoid, terminological “creativity”, Greek-Latin foundations, neologization, terminological matrix.

Study field: linguistics, lexicology, terminology, derivatology, didactics etc.

Thesis basic objectives: the explanation of forming, stabilization, functioning mechanisms of medical terminological system, as a part of medical language; elucidation of symbiosis national/international in formation of medical terminology in Romanian language through a comparative study; identification, interpretation and analysis of medical terminology elements in *Letopisețul Țării Moldovei*; elucidation of the role which Greek-Latin doublets hold in formation of medical terminology in Romanian language, national and international dimensions, revealing of particularities in medical terminology formation in function of assigning of terminological units to a name (noun), quality (adjective), action (verb) – linguistic level.

Scientific novelty of obtained results. It was explained the national/ international dimensions in functioning of medical terminology in Romanian language in basis of Greek-Latin doublets. This approach can be applied to other Romanic languages as well.

Fundamentally new results obtained for science and practice. There was realized a complex and holistic approach of the problem of medical terminology in Romanian language (retrospective and perspective). National/ international dimensions were reflected through the medium of Greek-Latin doublets which form medical terminology. As well were identified and explained existing deficiencies in medical terminology (eponimany, synonymy, outdated terms etc.) semantic phenomena; was revealed the terminological function which Latin language owns in medical language, as well as some problems medical terminology functioning *in vivo*.

Theoretical signification aims the elucidation of national/ international dimensions in medical terminology in Romanian language, doublets analysis in the context of internationalization of medical terminology, identification of neologization sources of medical terminology, etiological explanation of semantic phenomena etc.

Applicative value of the work can be materialized in: a) *Terminology studies* – actualization activities, ordering, terminologies unification, including medical terminology; b) *Linguistic studies* – inventory of affixoidal terminological elements represents a factual material of their description (etymological, morphological, disciplinary aspects etc.); c) *Pedagogical studies* – the creation of a methodology of conscious acquiring of terminology, when preparing methodical guidance, books, guides etc.

Scientific results implementation. Theoretical solutions and practical results were implemented at SUMPh „Nicolae Testemițanu”, Romanian Language course, which has as reference the books: E. Mincu *et al. Limba Română. Limbaj medical*, Chișinău, 2012.

АННОТАЦИЯ

Еужения Минку. Румынская медицинская терминология: эволюция и тенденции; диссертация на соискание ученой степени доктора наук, Кишинэу, 2018.

Структура диссертации: диссертация состоит из Введения, шести Глав, Общих выводов и рекомендаций, Библиографии (337 наименований), 240 страниц основного текста, 5 приложений (67 страниц), 7 таблиц и 20 рисунков.

Полученные результаты опубликованы в монографии, учебнике и 36 научных статьях.

Ключевые слова: язык, профессиональный язык, медицинская терминология, этимология, эволюция, терминологические единицы, аффиксоид, терминологическая «креативность», латинские основы, аффиксация, неологизация, терминогенная матрица.

Область исследования: лингвистика, лексикология, терминология, дериватология, дидактика etc.

Цель исследования: целью диссертации является разъяснение процесса образования, становления и функционирования румынской медицинской терминологии, ретроспектива и перспектива (структурно-диахронические и синхронно-функциональные аспекты) в контексте интернационализации медицинской терминологии.

Основные задачи диссертации: объяснение механизма образования, становления и функционирования системы медицинской терминологии как неотъемлемой части языка медицины; разъяснение национального/ интернационального симбиоза в формировании медицинской терминологии в румынском языке посредством проведения сравнительного анализа; идентификация, интерпретация и анализ элементов медицинской терминологии в *Letopisii* молдавских летописцев; выявление роли греко-латинских дублетов в формировании медицинской терминологии в румынском языке, соотношение национального и интернационального; выявление некоторых особенностей в формировании медицинской терминологии в зависимости от определения терминологических единиц к имени (существительное), качеству (прилагательное), действию (глагол) на языковом уровне и др.

Научная новизна полученных результатов: Было объяснено соотношение национального/ интернационального в функционировании медицинской терминологии в румынском языке на основе греко-латинских дублетов. Этот подход может быть применен и на уровне других романских языков.

Полученные принципиально новые результаты для науки и практики. Был осуществлен комплексный и целостный подход к проблеме медицинской терминологии в румынском языке (в ретроспективе и перспективе) через сравнительное исследование. Соотношение национального/ интернационального было отражено через греко-латинские дублеты, которые формируют медицинскую терминологию. Кроме того, были определены и дано объяснение недостаткам, существующим в медицинской терминологии (эпонимы, устаревшие термины и пр.), разъясняется этимология семантических явлений; выявлена терминологическая функция, которую выполняет латинский язык в медицине, а также некоторые проблемы в функционировании медицинской терминологии *in vivo*.

Теоретическая значимость направлена на выяснение соотношения национального/ интернационального в медицинской терминологии в румынском языке, анализ дублетов в контексте интернационализации медицинской терминологии, идентификацию источников неологизации медицинской терминологии, этимологическое разъяснение семантических явлений и др.

Практическая ценность работы может воплощаться в: а) образовании терминов – задач обновления, упорядочения, унификации терминологии, в том числе медицинской; б) лингвистические исследования. – инвентаризация элементов терминологической представляет собой материал их фактического описания (этимологические, морфологические, дисциплинарные аспекты и др.); с) педагогические исследования – создание методологии сознательного изучения терминологии, в составлении методических указаний, пособий, руководств и др.

Внедрение научных результатов. Теоретические разработки и практические результаты были внедрены в ГУМФ им. Николае Тестемицану. Курс по Румынскому Языку ссылается на учебник E. Mincu *et al. Limba Română. Limbaj medical*, Chişinău, 2012.

MINCU EUGENIA

TERMINOLOGIA MEDICALĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ: EVOLUȚIE ȘI TENDINȚE

**Specialitatea: 621.04 - Lexicologie și lexicografie; terminologie și limbaje specializate;
traductologie (în limba română)**

Autoreferatul tezei de doctor habilitat în filologie

Aprobat spre tipar: 28.05.2018

Formatul hârtiei 60x84 1/ 16

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tiraj 50

Coli de tipar. 2,4

Comanda nr. 49/18

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
Str. Al. Mateevici, 60. Chișinău, MD 2009